

РОЗВИТОК ЦЕНТРІВ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В ГРОМАДАХ

Посібник

Київ 2008

Розвиток Центрів відновного правосуддя в громадах

Посібник

Дане видання розроблене в рамках проекту співпраці між Українським Центром Порозуміння та Представництвом Дитячого Фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні “Впровадження відновного правосуддя як ключового елемента системи ювенальної юстиції в Україні” у 2007 році. Матеріали Посібника базуються на досвіді, отриманому в рамках проекту “Розвиток в Україні мережі Центрів відновного правосуддя у громадах” (2006 – 2008 рр.) програми TACIS – Institution Building Partnership Programme (IBPP).

Друк видання здійснено за фінансової підтримки Європейського Союзу.

Думки, висловлені в цих матеріалах, належать виконавцям проекту та авторам робіт і не можуть ні за яких обставин вважатись такими, що виражають точку зору Європейського Союзу. Будь-яка частина цього видання може бути вільно відтворена за умови узгодження з авторами посібника та із відповідними посиланнями на них.

За фінансової
підтримки
Європейського
Союзу

unicef

 Український
Центр
Порозуміння

Київ 2008

Посилання в Інтернеті:

Представництво ЮНІСЕФ в Україні:

www.unicef.org/ukraine/ukr/

Представництво Європейської комісії в Україні:

www.delukr.ec.europa.eu/home_uk.html

БО “Український Центр Порозуміння”:

Практика вирішення конфліктів: *www.commonground.org.ua*

Відновне правосуддя в Україні: *www.rj.org.ua*

Над Посібником працювали:

Роман Коваль, Надія Прокопенко, Лада Каневська, Руслана Безпальча,
Альона Горова, Наталя Пилипів, Мар’яна Синюшко

Редагування основного тексту – Сніжана Пушкар

ЗМІСТ

Вступ або Чому варто читати цей посібник	5
Розділ 1. Що таке відновне правосуддя та причини його виникнення ... 7	
1.1. Програми відновного правосуддя	9
1.2. Переваги відновного правосуддя.....	11
1.3. Впровадження програм відновного правосуддя у світі та в Україні.....	12
Розділ 2. Що таке Центр відновного правосуддя в громаді	15
2.1. Мета та завдання Центру	16
2.2. Діяльність Центрів відновного правосуддя в громаді.....	17
2.3. Модель Центру відновного правосуддя в громаді.....	18
2.4. Юридичні наслідки медіації.....	22
Розділ 3. Створення та розвиток ЦВП в громаді	25
3.1. Необхідні базові ресурси для створення ЦВП в громаді	26
3.2. Структура ЦВП в громаді та його діяльність щодо організації програм відновного правосуддя.....	27
3.3. Відбір та навчання персоналу Центру	36
3.4. Налагодження взаємодії з органами правової системи та соціальними службами в громаді.....	39
3.5. Підтримка діяльності ЦВП у громаді	45
3.6. Можливості залучення фінансування	50
Розділ 4. Додатки	51
Історії успіху.....	52
Механізм співпраці між Українським Центром Порозуміння та районним судом щодо організації та впровадження медіації у кримінальних справах.....	62
Пропонований механізм співпраці між районною прокуратурою та громадською організацією щодо організації та впровадження програм відновного правосуддя та медіації в кримінальних справах	65

Механізм співпраці між районним відділом кримінальної міліції у справах неповнолітніх у м. Києві та БО “Український Центр Порозуміння” щодо організації та впровадження програм примирення потерпілих та правопорушників	68
Супровідні документи	
<i>Реєстраційна картка</i>	71
<i>Угода про наміри сторін брати участь у зустрічі з усунення завданої шкоди (медіації)</i>	73
<i>Анкета зворотного зв’язку (для потерпілої сторони)</i>	74
<i>Анкета зворотного зв’язку (для правопорушників)</i>	75
<i>Угода за результатами зустрічі з усунення завданої шкоди</i>	76
Етичний кодекс медіатора (на прикладі етичного кодексу Українського Центру Порозуміння)	77
Залучення місцевого фінансування для підтримки діяльності Центру відновного правосуддя в громаді	
<i>Оголошення про проведення конкурсу на залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг (проект)</i>	80
<i>Рішення Дарницької районної у м. Києві державної адміністрації про проведення конкурсу в Дарницькому районі м. Києва щодо залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг (проект)</i>	83
<i>Положення про проведення в Дарницькому районі м. Києва конкурсу щодо залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг (проект)</i>	85

Вступ або Чому варто читати цей посібник

Нещодавно від одного успішного юриста ми почули історію, яка, на перший погляд, ніяк не стосується того, про що йдеться в цій книжці. Але це тільки на перший погляд. Юридична фірма, у якій працював пан С., отримала велике замовлення від японського виробника автомобілів на аналіз та рекомендації для відкриття філії знаменитого концерну на новому привабливому ринку. Для прийняття остаточного рішення про найкраще місце розташування підприємства юридична фірма доручила своєму співробітникові проаналізувати багато різноманітних економічних факторів, інфраструктуру та інші умови ринку. Приймати виконану роботу прийшов представник японської компанії. Уважно вислухав звіт юриста, подякував та поставив лише одне питання, яке, на його думку, було вирішальним для прийняття остаточного рішення: який рівень правопорушень у кожній з оцінених громад? Неочікуване запитання здивувало пана С.: як це може стосуватися рівня процвітання нового бізнесу? Проте японець легко пояснив суть питання: фірма зацікавлена в працелюбних та постійних робітниках. Найкращими робітниками вважаються люди сімейні, які мають довгострокову перспективу та не хвилюються за своє майбутнє. Безпека сім'ї, мир та порозуміння є для них найважливішими цінностями. Рівень правопорушень, на думку представників фірми-замовника, якнайкраще відображає добробут громади та міцність її соціальних зв'язків

Усе, що Ви знайдете у цьому посібникові, хоч і може здатися на перший погляд новим та незвичайним, але вже давно й детально описане на перших сторінках передових журналів зі сфери бізнесу та корпоративного управління. Зараз навряд чи знайдеться хоч один менеджер великої успішної компанії, який не знав би про важливість згуртованого колективу, корпоративних цінностей та систем співробітницького вирішення та попередження конфліктів на основі цих цінностей. У середньостатистичній компанії менеджер середньої ланки витрачає близько 35% свого часу на вирішення конфліктів між співробітниками. Якщо цей час вдасться скоротити хоча б на третину, продуктивність та ефективність роботи всієї компанії суттєво зростає! Услід за приватним бізнесом, який негайно підхоплює будь-які нововведення та знання, які можна перетворити на прибуток, до принципів відновного підходу почали придивлятися й прогресивні працівники зі сфери муніципального управління. Виявляється, мир та добробут в суспільстві можуть мати

цілком конкретне економічне значення і кожна копійка, вкладена у формування колективних цінностей громади, згодом обертається серйозною економією.

На сторінках посібника, який Ви тримаєте в руках, Ви знайдете детальний опис того, яким має бути Центр відновного правосуддя громади – громадське утворення, що візьме на себе вирішення задачі з профілактики злочинності у Вашій громаді та турботу про її моральне здоров'я та добробут. Модель Центру створена та описана спеціалістами мережі організацій, які займаються впровадженням відновного правосуддя в Україні в рамках проекту TACIS Європейської комісії «Розвиток в Україні мережі Центрів відновного правосуддя у громадах» з метою створення найкращої системи соціальної реабілітації неповнолітніх правопорушників. Щиро сподіваємося, що досвід впровадження цієї моделі в 12 регіонах України, відображений у цьому посібникові, стане для Вас достатнім стимулом для створення подібного центру у своїй громаді! Бажаємо плідного читання і подальших успіхів у впровадженні відновних практик та укріпленні миру та добробуту!

З повагою,
Український Центр Порозуміння

Розділ I.

**ЩО ТАКЕ
ВІДНОВНЕ
ПРАВОСУДДЯ
ТА ПРИЧИНИ ЙОГО
ВИНИКНЕННЯ**

На сьогодні більшість країн світу турбує проблема зростання рівня злочинності та питання пошуку ефективних шляхів її розв'язання. Традиційно реакцією держави на злочин є покарання особи, яка його вчинила. При цьому суть покарання полягає в умисному заподіянні людині болю та особистих страждань як відплати за насильницькі дії. Але дослідження і практика показали, що правові системи, сповідуючи каральний підхід, не можуть повною мірою забезпечити захист суспільства від злочинності. Стрімкий ріст правопорушень, особливо підліткових та молодіжних, показує безглуздість боротьби зі злочинністю шляхом застосування лише жорстоких покарань. Величезна кількість досліджень впливу покарань на людей, які вчинили злочин, (причому в проведеному нещодавно міжнародному дослідженні було розглянуто 23 тис. випадків покарань) показало, що немає ніяких ознак, які б свідчили про те, що покарання допомагає людям змінитися на краще. Найбільш поширений вид покарання – позбавлення волі – не виправляє осіб, які вчинили злочин, не зменшує насильство в суспільстві і не відновлює в ньому порядок та злагоду. Навпаки, природною реакцією на жорстокість (хоч і виправдану загальносуспільними інтересами) стає ще більша жорстокість та агресія, що призводить тільки до зростання рівня злочинності.

З іншого боку, ув'язнення стає тягарем для держави та її бюджету, оскільки перебування значної кількості засуджених у місцях позбавлення волі вимагає великого фінансування, призводить до економічних та моральних втрат. При цьому саме тільки збільшення тюремного населення створює загрозу внутрішній безпеці держави, громадянському суспільству, правам людини та демократії.

Оскільки каральні способи подолання злочинності не дають бажаних наслідків, виникла необхідність шукати інші способи реагування на злочин. Одним із таких альтернатив стало *відновне правосуддя* – новий підхід до вирішення кримінальних конфліктів, спрямований на відновлення справедливості та усунення збитків, заподіяних злочинцем.

Ще однією причиною виникнення нових підходів до правосуддя стало те, що чинна у світі правова система повністю зосередилася на стороні, яка вчинила правопорушення, при цьому майже зовсім ігноруючи потреби потерпілої сторони. Жертви кримінального конфлікту потребують відновлення почуття безпеки та довіри до людей; бажають не тільки компенсації матеріальних збитків, а й хочуть почути відповіді на різноманітні запитання, які їх турбують. Проте більшість потреб жертви не задовольняються чинною системою правосуддя, а практика ве-

дення кримінального процесу не дає цій людині можливості отримати «зцілення».

Офіційне правосуддя стверджує, що злочин здійснюється не проти жертви, а проти держави, отже його метою стало *встановлення провини*. Під час слідства і суду мова йде про покарання і норми закону, а не про людину, яка за певними обставинами, з певним наміром і зі своєю певною історією вчинила конкретну протиправну дію. При цьому правопорушник чи правопорушниця отримує тільки покарання, а не можливість усвідомити скоєне і розкаятися.

Між тим відновне правосуддя знімає всі ці протиріччя: на відміну від традиційної системи кримінального судочинства потерпілою стороною визнається *не держава, а конкретна особа* – людина, яка була ображена, над якою вчинено насильство і якій необхідно відшкодувати заподіяні збитки. При цьому метою стає не покарання, а *відновлення*, тобто зцілення, *примирення* обох сторін конфлікту, усунення шкоди і, таким чином, досягнення *злагоди* в суспільстві. Отже, відновне правосуддя трансформує боротьбу між людьми в спільну діяльність задля залагодження їхнього конфлікту несуперницьким способом, зміцнює традиції миротворчості й співпереживання, сприяє вихованню суспільства й закріпленню в ньому гуманних цінностей.

1.1. Програми відновного правосуддя

Існує декілька моделей відновного правосуддя. Найпоширенішою є програма примирення (або **посередництво, медіація**) між потерпілою стороною та стороною, яка вчинила правопорушення. Згідно з Додатком до Рекомендації R (99) 19 “Про медіацію в кримінальних справах” від 15 вересня 1999р., прийнятої Комітетом Міністрів Ради Європи, *посередництво розглядається як «процес, у якому обидві сторони кримінального конфлікту мають змогу за власною добровільною згодою залагоджувати проблеми, що виникли внаслідок вчиненого злочину, використовуючи при цьому нейтральність третьої сторони чи посередника»*.

Спеціально підготовлені медіатори (посередники) організовують зустрічі обох сторін кримінального конфлікту для обговорення в неформальній атмосфері того, що трапилося, та для вироблення угоди про відшкодування. При цьому медіатор виступає як нейтральна особа, яка не представляє інтересів жодної сторони, а тільки організовує зустріч та допомагає обом сторонам конфлікту досягти порозуміння.

Під час зустрічі потерпіла сторона може дістати відповіді на свої запитання, висловити свої почуття, дати вихід емоціям – таким чином поновлюючи відчуття безпеки та контролю над своїм життям. У свою чергу правопорушник чи правопорушниця вислуховує жертву, надає свої пояснення до вчиненого та вибачається. Якщо сторони дійдуть згоди про примирення, вони складають контракт у письмовій формі про усунення збитків. Цей контракт дає можливість суду прийняти виважене рішення. Обидві сторони добровільно беруть участь у медіації, разом розробляють взаємно прийнятний план щодо усунення заподіяної злочином шкоди, несуть повну відповідальність за результат процедури.

Процес медіації базується на принципах відновного правосуддя, визначених Резолюцією Економічної та соціальної Ради ООН «Про основні принципи програм відновного правосуддя у кримінальних справах» від 24 липня 2002 року та Рекомендаціями Ради Європи № R (99) 19 щодо принципів організації медіації у кримінальних справах. Найголовнішими серед них є:

- 1) активне залучення сторін до власного вирішення питань кримінальної ситуації;
- 2) увага щодо потреб потерпілої сторони та її активна участь у визначенні наслідків злочину;
- 3) безпосередня участь сторін у виправленні наслідків скоєного та попередження повторення злочинної поведінки в майбутньому;
- 4) залучення ресурсів громади до процесу відновлення стану жертви та ресоціалізації¹ особи, яка вчинила правопорушення.

Крім медіації, існують інші програми відновного правосуддя, серед яких можна виділити **сімейні конференції** та **кола правосуддя**. Найчастіше сімейні конференції використовуються тоді, коли в кримінальному конфлікті задіяні неповнолітні. На відміну від медіації, організація сімейних конференцій передбачає залучення до групового обговорення і членів родини, і представників правоохоронних та соціальних служб. Головна мета цієї форми відновного правосуддя полягає в тому, щоб: 1) скласти план компенсування заподіяної моральної та матеріальної шкоди; 2) прийняти рішення стосовно того, у який спосіб буде відбуватися корекція поведінки неповнолітньої особи, яка вчинила правопорушення (громадські роботи, участь у реабілітаційних програмах тощо).

¹ Під *ресоціалізацією* мається на увазі надання особі соціальної допомоги, направленої на становлення такої життєвої позиції, яка відповідає соціальним нормам.

Кола правосуддя для вирішення конфліктних ситуацій використовують ще ширше групове обговорення, коли до двох сторін кримінального конфлікту залучаються їхні рідні, друзі та інші члени громади. Під час проведення кіл правосуддя справедливість забезпечується шляхом надання всім присутнім рівних можливостей для обговорення та прийняття рішення.

1.2. Переваги відновного правосуддя

В результаті застосування відновного правосуддя всі тільки виграють: і обидві сторони конфлікту, і держава в особі судових та інших залучених до справи органів, і громадськість загалом.

Тоні Маршал визначив відновне правосуддя як *процес, завдяки якому всі особи, причетні до злочину, спільно вирішують, як можна виправити наслідки цього злочину і що треба робити для запобігання його повторення в майбутньому.*

Тобто відновне правосуддя надає можливість обом сторонам кримінального конфлікту брати в ньому активну участь, маючи всі повноваження щодо пошуку, формування та прийняття рішення для виходу з конфліктної ситуації. Таким чином враховуються інтереси обох сторін, а також максимально захищаються їхні права. Результатом процедури примирення стає відновлення добрих стосунків між людьми та підвищення ролі громадськості в подальшій роботі з особами, які вчинили правопорушення.

Нерозголошення інформації в процесі застосування процедури медіації зберігає її конфіденційність та запобігає розповсюдженню. Крім того, процес примирення дає можливість членам громади, що вчинили злочини, розкаятися та залагодити завдану шкоду, таким чином отримуючи шанс повернутися до своєї громади і розпочати нове життя без тавра „злочинця”. Завдяки цьому застосування практик відновного правосуддя впливає на рецидивну злочинність: як показують проведені міжнародні дослідження, після участі у відновних процесах правопорушники чи правопорушниці менш схильні чинити повторні злочини.

Будучи самостійним явищем у правовій практиці, відновне правосуддя не скасовує традиційного карального правосуддя. Його потрібно розглядати як новий напрямок розвитку кримінального судочинства, що не суперечить дійсній системі, а допомагає традиційному правосуддю, вносить позитивні аспекти в справу контролю злочинності. На сьогоднішньому етапі відновне правосуддя також частково звільняє правоохо-

ронні й судові органи від перевантаженості дрібними справами й дає можливість зосередитися на серйозніших справах.

Таким чином заощаджується час професіоналів карної юстиції та розвантажуються робота судів.

Проведені дослідження показали, що коли обидві сторони погодились на зустріч, майже у 90% випадків примирення відбувається, та угоди про усунення збитків виконуються у 80%-90% випадків. Отже відновне правосуддя забезпечує якнайшвидше усунення моральних й матеріальних збитків, заподіяних кримінальним конфліктом.

1.3. Впровадження програм відновного правосуддя у світі та в Україні

Відновне правосуддя застосовується у більшості цивілізованих країн вже понад 25 років. Цей процес успішно розвивається на теренах Європи, США, Австралії, Нової Зеландії. Серед європейських держав воно законодавчо закріплене в Австрії, Бельгії, Великій Британії, Норвегії, Фінляндії, Польщі та Чехії. Здійснені перші кроки у Данії, Швеції, Нідерландах, Ірландії, Люксембурзі, Іспанії та Італії. Останнім часом активізувався рух за впровадження програм примирення (медіації) у Східній Європі. У Польщі і Чехії після проведення експерименту програми примирення (медіації) не тільки отримали визнання, але й закріплені на законодавчому рівні. У Росії програми примирення діють протягом декількох років.

Протягом останніх десятиліть було прийнято низку міжнародних нормативно-правових документів, котрі так чи інакше пов'язані з застосуванням медіації в кримінальних справах. Так Рамкове рішення Ради Європейського Союзу "Про положення жертв у кримінальному судочинстві", прийняте 15 березня 2001 р, наголошує на необхідності розширення сфери застосування медіації в кримінальних справах і зобов'язує всі держави Європейського Союзу поширювати посередництво в кримінальних справах та забезпечувати прийняття до розгляду будь-які угоди між жертвою та правопорушником, досягнуті в процесі посередництва; а Резолюція Ради з соціальних та економічних питань ООН від 24 липня 2002 року рекомендує всім державам розробляти та впроваджувати програми примирення у національне кримінальне судочинство. На сьогодні в більшості країн Європи медіація, як інструмент відновного підходу, знайшла своє місце у практиці роботи з кримінальними ситуаціями та має законодавчу підтримку.

Україна знаходиться на етапі формування вітчизняної моделі відновного правосуддя. Реалізацію програм примирення вперше в Україні з 2003 року розпочав Український Центр Порозуміння (УЦП) в Києві та АР Крим, а потім до руху за відновне правосуддя приєдналися інші громадські організації в різних регіонах України: Агентство регіонального розвитку «Гармонія» в Червоногвардійському районі Криму, ГО «Віра в майбутнє» в Івано-Франківську, Луганська обласна група медіації, Львівській благодійний фонд «Простір без конфлікту», Одеська обласна група медіації, ХГЦ«Молодь за демократію» в Харкові, Філія Всеукраїнської фундації «Захист прав дітей» у м. Біла Церква на Київщині, Сумська обласна громадська організація «Сумська ініціатива», ГО «Ініціатива» у м. Жмеринка Вінницької області та «Молодіжний клуб Дрогобиччини» (м. Дрогобич Львівської області).

На початковому етапі програми відновного правосуддя в Україні ставили перед собою завдання формування довіри з боку системи правосуддя, встановлення партнерських стосунків та розробки механізмів взаємодії. Однією з перших державних інституцій, що підтримала розвиток відновного правосуддя, став Верховний Суд України. За наслідками вивчення позитивного досвіду роботи впровадження програм відновного правосуддя Пленум Верховного Суду України протягом 2004 року видав дві Постанови: №5 від 16 квітня 2004 р. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх та № 2 від. 15 травня 2006 р. Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру, що містять рекомендацію суддям сприяти застосуванню програм примирення у справах щодо неповнолітніх. Постанова Пленуму №13 від 02 липня 2004 р. Про практику застосування судами законодавства, рекомендує застосування інституту примирення для забезпечення прав потерпілих у кримінальному судочинстві. Усі Постанови рекомендують якомога ширше застосування інституту примирення та всіляку підтримку тих громадських організацій, які працюють в цьому напрямку.

Успішне впровадження програм примирення до української судової системи є спільним здобутком Верховного Суду України, Міністерства юстиції України, Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Академії суддів України, Генеральної та Київської Прокуратур, Національної академії прокуратури України, Державного департаменту України з питань виконання покарань і багатьох інших інституцій та є переконливим прикладом можливої ефективної співпраці державних і недержавних організацій.

При Міністерстві юстиції України у 2005 році створено міжвідомчу робочу групу з питань впровадження програм відновного правосуддя до системи кримінальної юстиції України, яка розробила проект Концепції законодавчого врегулювання застосування програм відновного правосуддя (медіації) в кримінальному судочинстві України і продовжує роботу над проектом **закону про медіацію в кримінальних справах**. Таким чином планується формальне закріплення існування програм і практик відновного правосуддя в Кримінальному та Кримінальному-Процесуальному Кодексах України.

Отже, зараз Україна знаходиться на етапі законодавчого врегулювання та поступового інституціонального запровадження відновного правосуддя, що спонукає до подальших ініціатив у цьому напрямку. Наступним кроком до формування української моделі відновного правосуддя стало створення спеціальних Центрів відновного правосуддя в громаді.

Це є інноваційний у світовій практиці крок, але він спирається і на народні українські традиції громадського життя, і на міжнародний досвід пошуків подолання насильства. Ці пошуки привели до чіткого розуміння, що громада має більший вплив на поведінку людини, ніж держава та її інститути. Так автори одного з найкращих і найґрунтовніших зарубіжних оглядів програм профілактики насильства (Sherman et al., “Preventing crime”) відмітили величезне значення громади у цій сфері:

„Громада є центральним елементом запобігання насильницьким діям, сценною, на якій виступають інші організації. Сім'я, школа, ринок праці, торгові заклади, поліція і система виправних установ повинні мати справу з наслідками функціонування громади. Більша частина успіхів або провалів цих організацій пов'язана з особливостями громади, в яких вони працюють. Спроможність нашої держави протидіяти серйозним насильницьким злочинам може значною мірою залежати від нашої здатності допомогти змінити життя громади...”

Розділ 2.

ЩО ТАКЕ ЦЕНТР ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В ГРОМАДІ

Центр відновного правосуддя в громаді² діє як недержавна структура, тобто як окрема громадська організація чи структурний підрозділ вже існуючої громадської організації. Саме громадський сектор взяв на себе створення та функціонування таких закладів, і для цього є декілька передумов.

По-перше, програми відновного правосуддя потребують постійного живого зв'язку з громадою. Громадські організації найтісніше пов'язані з громадою, вийшли з неї і можуть виступати найкращими виразниками її проблем та побажань.

По-друге, програми відновного правосуддя неможливо проводити з обов'язку чи примусу – добровільність участі є одним з базових принципів. Люди, які працюють в громадському секторі, прийшли туди за покликом душі, – це найбільш небайдужа й активна частина громади.

Окрім того, в Україні програми відновного правосуддя вже впроваджуються саме громадськими організаціями, що накопичили позитивний досвід співпраці та взаємодії з державними структурами (у тому числі з органами правової системи, соціальними службами тощо). Потрібно врахувати і наявний міжнародний позитивний досвід, коли функції проведення програм відновного правосуддя покладено саме на громадські організації (скажімо, в Канаді, Англії чи Німеччині).

2.1. Мета та завдання Центру

Центр відновного правосуддя в громаді створюється з метою впровадження відновного підходу в процес розв'язання конфліктних ситуацій (особливо кримінальних) для формування безпечного середовища та активізації членів місцевої спільноти.

При цьому завданнями Центру є:

- 1) Забезпечити взаємодію між сторонами конфлікту з метою їх активної участі в розв'язанні конфліктної ситуації, залучаючи ресурси громади задля поліпшення стану всіх задіяних у кримінальному процесі.
- 2) Сприяти гуманізації суспільства, зміні характеру кримінального правосуддя з переважно карального до відновного та формуванню нової культури залагодження суперечок.
- 3) Сприяти поширенню ефективних моделей альтернативного вирішення конфліктів.

² Для скорочення далі в тексті Центр відновного правосуддя в громаді буде коротко називатися чи *Центр відновного правосуддя*, чи просто *Центр*.

4) Сприяти державним закладам у реалізації державної політики в роботі з неповнолітніми та/або особами, які вчинили правопорушення чи постраждали від злочину.

5) Здійснювати пошук організацій, що надають соціально-психологічні та інші послуги людям, які перебувають в складних життєвих обставинах, та залучати ці організації до програм відновного правосуддя в громаді.

6) Сприяти профілактиці повторних злочинів та допомагати особам, які вчинили правопорушення чи повертаються в територіальну громаду після відбуття покарання, знову стати членами громади та вести законслухняний спосіб життя.

7) Сприяти двосторонньому співробітництву між державним та недержавним секторами, створенню коаліцій різних секторів для залагодження кримінальних конфліктів у громаді.

8) Готувати і вести реєстр медiatorів/ведучих програм примирення.

2.2. Діяльність Центрів відновного правосуддя в громаді

Робота кожного Центру має формуватися відповідно до проблем, поставлених після аналізу ситуації в громаді, і бути направлена на реалізацію в ній конкретних соціальних програм. Ці місцеві соціальні програми спрямовуються на формування безпечного середовища в громаді через:

- посередництво в кримінальних конфліктах;
- допомогу та координацію діяльності, направленої на залагодження спричиненої злочином шкоди; профілактику скоєння правопорушень;
- сприяння в реалізації державної політики з роботи з особами, які вчинили правопорушення (особливо неповнолітні) тощо.

Для виконання цих завдань Центри можуть активно співпрацювати з органами місцевої влади (державної, виконавчої та муніципалітетами), створюючи також коаліції різних організацій.

На базі Центрів варто використовувати різні програми відновного правосуддя: медіацію, сімейні конференції, кола правосуддя в громаді або кола винесення рішення. Зазвичай різні ситуації вимагають різного підходу й найефективнішою буде та програма, що зможе запропонувати диференційований підхід до злочину, залежно від обставин та осіб, у нього задіяних.

2.3. Модель Центру відновного правосуддя в громаді

Як правило, Центр відновного правосуддя в громаді – це громадська організація, у якій працюють підготовлені спеціалісти: як мінімум 1 координатор, 1-2 медіатори та, за ідеальних умов, соціальний працівник, а також необмежена кількість волонтерів³. Тепер детальніше розглянемо, як працює Центр, вирішуючи задачу профілактики злочинності. Найперше варто почати з прикладу роботи над наслідками кримінальної ситуації, яка мала на меті запобігання повторного правопорушення в майбутньому.

Основоположною умовою для такої роботи Центру є наявність взаєморозуміння та угоди про співробітництво з органами правової системи в конкретному районі, наприклад, з районним судом та прокуратурою і, можливо, районним відділком міліції. Додатком до Угоди має йти детально описаний механізм або алгоритм взаємодій Центру та конкретної установи при проведенні програм відновного правосуддя⁴.

Ще однією важливою умовою успішної роботи Центру є не просто обізнаність співробітників правоохоронних органів та суддів району про вищезгаданий механізм, а глибше розуміння ними цілей та завдань роботи Центру відновного правосуддя та його принципів. Для всіх потенційних партнерів у системі правосуддя (і не тільки) співробітники Центру мають провести презентації механізмів його співпраці при організації програм відновного правосуддя, а також детально обговорити особливості взаємодії з кожним із них.

Якщо досягнуто порозуміння та налагоджено взаємодію, у Центр надходить інформація про кримінальну справу, у якій доречно проведення програми відновного правосуддя. Як правило, алгоритм співробітництва визначає категорії кримінальних справ, придатних для передачі їх на програму відновного підходу:

- Визнання правопорушником факту скоєння ним протиправних дій;
- Наявність потерпілої сторони (як правило, фізичної особи⁵);

³ Детальніше про штат Центру та подробиці управління його справами – у наступному розділі.

⁴ Приклад такої угоди та механізму взаємодії Українського Центру Порозуміння з Дарницьким районним судом див. у Додатку до даного посібника.

⁵ Проведення відновних процедур за участю юридичної особи не завжди можливе з досягненням відновного результату і є складнішим завданням, яке вимагає високої кваліфікації ведучих-медіаторів. Проте, залежно від особливостей справи, іноді можливе проведення іншої процедури відновного правосуддя – наприклад, сімейної групової конференції для вирішення ситуації конкретного неповнолітнього правопорушника.

- Ступінь тяжкості скоєного (як правило, програми ВП на етапі до винесення судового вироку не проводяться з особливо тяжкими злочинами; також можуть встановлюватися обмеження на справи, пов'язані з організованою злочинністю та патологічною злочинністю, торгівлею наркотиками, домашнім і сексуальним насиллям, та інші, що потребують особливих умов та підготовки ведучих);
- Можливість контакту з учасниками кримінальної ситуації.

Через деякий час, із появою досвіду, як медіатори, так і представники системи правосуддя все рідше керуються формальними критеріями передачі справ і все частіше орієнтуються на особу правопорушника і потерпілого, починаючи бачити можливу користь і доцільність проведення програми в кожній конкретній ситуації. Припустимо, що суддя, ознайомившись із матеріалами справи, допускає можливість проведення програми відновного правосуддя. У такому випадку він може або сам повідомити правопорушника на попередньому слуханні справи про роботу Центру відновного правосуддя і можливості програми відновного правосуддя, або, найчастіше, передати координаторові Центру інформацію про ім'я та контакти потерпілого та правопорушника. Конкретний механізм та джерело отримання інформації про кримінальну ситуацію можуть змінюватись залежно від зацікавленості того чи іншого органу системи правосуддя та змін у чинному законодавстві України. Можливо, що з появою в Україні Служби пробації, яка візьме на себе завдання ресоціалізації правопорушників, механізм буде зорієнтований на інспектора чи офіцера служби пробації, до завдань якого входить підготовка досудового звіту про соціальний стан підслідного. Поки що в 12 різних регіонах України конкретні механізми співпраці виробляються незалежно та визначаються наявними на місцях можливостями в рамках чинного законодавства.

Вартим уваги та логічним щодо задач відновного правосуддя є досвід співробітництва «ювенального суду» Дергачівського району Харківської області з громадською організацією «Молодь за демократію». За виробленою ними моделлю «ювенальний суддя передає спеціалісту з ювенальної пробації всі справи за участю неповнолітніх (фабула справи, контактна інформація сторін) для збору додаткової інформації про підсудного(их) та потерпілого(их), відомості про скоєний злочин, аналіз ситуації в даному населеному пункті з метою надання допомоги суду у визначенні найбільш ефективних шляхів розв'язання конфлікту, найбільш ефективного для неповнолітнього правопорушника

виду покарання на основі прогнозу подальшої поведінки особи та можливостей її ресоціалізації у в'язниці чи на волі»⁶.

Якщо «спеціаліст з пробації» при зустрічі з правопорушником упевнився в доцільності проведення медіації в даній справі, то «зустрічаючись зі сторонами конфлікту в ході підготовки досудового звіту спеціаліст з пробації:

- інформує сторони про програму медіації і можливості організації зустрічі між сторонами задля усунення наслідків скоєного правопорушення;
- за умови згоди сторін на зустріч, пропонує сторонам ознайомитись і підписати “Угоду про наміри сторін брати участь у зустрічі з усунення завданої шкоди (медіації)” та узгоджує зі сторонами дату і місце проведення такої зустрічі;
- інформує медіатора про бажання сторін брати участь у медіації та повідомляє про дату і місце проведення такої зустрічі;
- за власним бажанням і за бажанням сторін бере участь у медіації;
- якщо в ході зустрічі підписується Угода сторін, передає її оригінал ювенальному судді, разом зі звітом про соціальний стан правопорушника та рекомендаціями щодо ефективності застосування альтернативних видів покарання;
- здійснює моніторинг виконання угоди сторін при особистих зустрічах зі сторонами [...] при необхідності - до повного виконання Угоди;
- отримує у ювенального судді і передає медіатору рішення суду по справі»⁷.

У такій моделі роль спеціаліста пробації взяв на себе інспектор Державного департаменту України з питань виконання покарань. В іншому випадку це може бути просто соціальний працівник, ознайомлений з принципами відновного правосуддя, який володіє навичками роботи у відновному підході, як, наприклад, спеціаліст Громадського центру «Судово-правова реформа» в механізмі співпраці з Черьомушкінським судом м. Москви⁸. Переваги такого механізму співпраці очевидні: суд отримує не тільки інформацію про успішність програми відновного правосуддя, але й обґрунтовану думку спеціаліста про перспективи соціальної реабілітації правопорушника, доцільність застосування альтернативних

⁶ Овчарова Г.Б., Модель програми медіації потерпілих і правопорушників у м. Дергачі Харківської області. «Відновна Соціальна Трансформація: Звіт за проектом 2003/2006», Український Центр Порозуміння, 2006 р.

⁷ Там само.

⁸ Захарова Т.Р. (суддя Черьомушкінського суду м. Москви), виступ «Модель застосування програм примирення у системі правосуддя Росії на прикладі Черьомушкінського районного суду м. Москви» на семінарі «Впровадження відновного правосуддя в Україні», м. Київ, 26-27 лютого 2004р.

видів покарання чи примусових заходів виховного характеру, залежно від наслідків програми відновного правосуддя та особистості правопорушника. Окрім того, участь соціального працівника в медіації або іншій процедурі ВП надає можливість програмі контролювати та надавати необхідну підтримку правопорушникові в процесі виконання домовленостей, яких вдалося досягти на медіації, під час сімейної групової конференції чи у колі примирення. За такої організації роботи очевидним є додатковий позитивний ефект роботи Центру з вирішення завдання профілактики повторного правопорушення.

Щодо можливих «джерел передачі справ» цікавим буде досвід Одеської обласної Групи Медіації, основним партнером та джерелом справ якої є обласна Кримінальна міліція у справах дітей (КМСД). «При такому виборі партнера суттєва перевага в тому, що робота у справі починається з моменту включення в кримінальне діловодство. Є достатньо часу для усвідомлення скоєного та відшкодування завданих збитків, проходження ресоціалізаційних заходів».⁹ У даній програмі до вирішення задач соціальної реабілітації також були залучені Служба у справах неповнолітніх, Міський та Обласний центри соціальних служб для молоді та громадські організації – Кризовий центр для підлітків при БФ «XXI сторіччя», «Віра, Надія, Любов»¹⁰.

Після того, як Центр отримав контактну інформацію сторін справи, соціальний працівник (у випадку, коли механізм передбачає його участь та в Центрі є відповідні людські ресурси) або координатор Центру зв'язується з правопорушником і домовляється про зустріч. Попередня зустріч проводиться для того, щоб оцінити готовність правопорушника до участі в програмі відновного правосуддя, зорієнтуватися, яка процедура виявиться найефективнішою в цьому випадку. На соціального працівника або координатора також покладається ще одне завдання - максимально добре підготувати правопорушника до участі в програмі.

Залежно від ситуації та обставин справи, ведучий програми (або соціальний працівник) можуть зупинити свій вибір на медіації потерпілих та правопорушників або запропонувати провести коло громади, якщо імовірні причини цього випадку стосуються інтересів усієї громади, або залучити спеціалістів соціальних служб та служби у справах дітей до проведення сімейної групової наради. Кожна з перелічених процедур заснована на принципах відновного підходу і намагається не тільки оцінити наслідки випадку та відшкодувати завдані збитки потерпілим, але

⁹ Гусева К.Г., Гусев А.І., Модель програми медіації потерпілих і правопорушників Одеської обласної групи медіації. «Відновна Соціальна Трансформація: Звіт за проектом 2003/2006». Український Центр Порозуміння, 2006 р.

¹⁰ Там само.

й проаналізувати причини того, що трапилось, і вжити заходів щодо їх усунення.

Так, наприклад, в одному з регіонів Криму районний суд передав на медіацію справу двох підлітків, які вкрали у своєї знайомої на дискотеці мобільний телефон. Мати потерпілої була настільки цим обурена, що вимагала від суду максимально можливого покарання для звинувачуваних. На медіації, окрім почути розкаяння молодих людей, присутні дізналися ще й про те, що підлітки живуть практично без батьківського нагляду і не мають засобів для існування. Мати потерпілої не тільки простила хлопців, які вчинили правопорушення, а й допомогла їм знайти роботу, щоб поправити матеріальне становище, а заодно й компенсувати завдані збитки. Суддя, яка передала справу на медіацію, врахувала результати та умови примирення сторін і винесла рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням, незважаючи на наявність судимості в одного з правопорушників. Зараз ці хлопці живуть звичним життям: один продовжує навчатись, інший працює.

Якщо ж ведучий вирішує провести коло громади і долучає до обговорення набагато більше людей з тих, кого торкнулося правопорушення, то й обсяг можливої допомоги чи кількість ресурсів, які можна долучити до вирішення причин правопорушення, значно зростають. Залучаючи представників громади до обговорення проблем злочинності, Центр сприяє не тільки і не стільки вирішенню конкретних та індивідуальних проблем, а й загалом укріпленню соціальних зв'язків. Формуються традиції та підходи щодо прийняття колективних рішень та спільної відповідальності за ті чи інші рішення, спрямовані на покращення життя в громаді.

У тому, що стосується конкретного рішення в конкретній справі, переданій органами системи правосуддя, у випадку досягнення певної домовленості між сторонами медіатор чи координатор Центру передає підписану сторонами угоду примирення судді чи тому, хто передав справу на програму відновного правосуддя.

2.4. Юридичні наслідки медіації.

Угода, підписана сторонами за наслідками медіації, може бути долучена за поданням сторін до матеріалів кримінальної справи. На підставі цього прокурор має право використати результати медіації для винесення постанови про направлення кримінальної справи до суду для вирішення питання про звільнення підсудного від кримінальної відповідальності на підставі п.1, 2, 3, 4 ст. 7-1 Кримінально-процесуального кодексу (КПК)

України (закриття кримінальної справи у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 Кримінального Кодексу (КК)), з примиренням підсудного з потерпілим (ст. 46 КК), із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру в порядку, передбаченому ст. 447 КПК, з передачею особи на поруки колективу підприємства, установи чи організації (ст. 47 КК).

Якщо ж угода між сторонами була долучена до матеріалів справи під час провадження справи у суді, то суд може використати результати примирення і вчинити одну з наступних дій залежно від особи підсудного і характеру справи.

У справах приватного обвинувачення суддя може використати результати медіації для закриття кримінальної справи на підставі п.1 ст. 27 КПК у випадку примирення винного і потерпілого в справах приватного обвинувачення.

Якщо підсудний є неповнолітнім, то Кримінальний кодекс передбачає, що неповнолітнього, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У цих випадках суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру (частина перша ст. 97 КК). Той чи інший результат примирення між потерпілим та неповнолітнім злочинцем може засвідчити, що неповнолітній здатний/не здатний виправитися без застосування покарання. Більше того, саме примирення може або взагалі засвідчити виправлення винного, або посприяти цьому.

Неповнолітній, який вчинив злочин невеликої або середньої тяжкості, може бути звільнений судом від покарання, якщо буде визнано, що внаслідок щирого розкаяння та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання (частина перша ст. 105 КК). Як «щире розкаяння», так і «подальша бездоганна поведінка» може бути наслідком примирення між потерпілим та неповнолітнім злочинцем. Крім того, результати примирення можуть засвідчити таке розкаяння і слугувати проявом «бездоганної поведінки».

Крім усього вищезгаданого, досить високий загальний потенціал в аспекті врахування результатів примирення між потерпілим та підсудним при вирішенні кримінальних справ має й та обставина, що суд, постановляючи вирок, враховує поміж іншим також і особу підсудного. Очевидно, що той підсудний, який свого часу досяг згоди з потерпілим, може розраховувати на більш позитивну характеристику його особи.

Суд може також звільнити неповнолітнього підсудного на підставі його дійового каяття (ст. 45 КК) або примирення з потерпілим (ст. 46 КК).

Суддя також може врахувати примирення сторін як обставину, що пом'якшує покарання під час винесення вироку (п.2 ч.1 та ч.2 ст. 66 КК), або призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом за вчинення особливо тяжкого, тяжкого або середньої тяжкості злочину (ст.69 КК).

Що стосується осіб, які на момент вчинення злочину досягли 18 років, то чинний Кримінальний кодекс передбачає достатню норм, що стосуються примирення винного з потерпілим і наслідків даного примирення у справах публічного обвинувачення. Так, стаття 46 КК прямо передбачає звільнення підсудного від кримінальної відповідальності внаслідок примирення з потерпілим. Суддя також може врахувати примирення сторін кримінальної ситуації як обставину, що пом'якшує покарання під час винесення вироку (п.2 ч.1 та ч.2 ст. 66 КК), або призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом за вчинення особливо тяжкого, тяжкого або середньої тяжкості злочину (ст.69 КК). Положення частини першої ст. 66 КК визначає, що щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину, добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди є обставинами, що пом'якшують відповідальність. Крім того, частина друга ст. 66 КК передбачає, що при призначенні покарання суд може визнати такими, що його пом'якшують, й інші обставини, не закріплені у названій статті (такою обставиною може бути, зокрема, примирення потерпілого та обвинуваченого/підсудного у справах про злочини тяжчі, ніж злочини невеликої тяжкості)¹¹.

¹¹ В.В.Землянська. Відновне правосуддя в кримінальному процесі України, 2008 р.

Розділ 3.

СТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЦВП В ГРОМАДИ

3.1. Необхідні базові ресурси для створення ЦВП в громаді

Протягом останніх двох років в Україні розвивається така модель Центру відновного правосуддя в громаді, яка зумовлює його діяльність на базі громадської організації – або як основний напрямок її діяльності, або як окрема програма.

Доречність створення ЦВП на базі громадських організацій зумовлена кількома факторами:

- діяльність громадських організацій покликана найбільшою мірою задовольняти наявні потреби громад, у яких вони діють;
- громадські організації, які за визначенням створюються самими представниками громади, є ближчими до кожного її члена, мають змогу забезпечити неформальність участі в програмах відновного правосуддя, дотримання базових принципів відновного підходу та активно залучати ресурси самої громади до вирішення питань усунення завданої злочинном шкоди.
- вони також є більш гнучкими у своїй діяльності, що зумовлює можливість індивідуального підходу до кожної конкретної ситуації, динамічний розвиток як програм відновного правосуддя, так і інших послуг, необхідних учасникам кримінальних ситуацій, можливість залучення фінансування для розвитку послуг з різноманітних джерел.

Отже, одним з ресурсів, необхідних для розвитку ЦВП в громаді, є наявність діючої громадської організації, або, принаймні, групи осіб, які можуть ініціювати її створення. Однак для налагодження діяльності створена структури повинна мати розвинуті організаційні ресурси: досвід управління програмами та проектами, наявність власної бухгалтерії, банківського рахунку, сформоване бачення своєї діяльності, певний авторитет та налагоджені зв'язки з іншими структурами в громаді.

Організаційна структури такої НДО повинна передбачати посаду координатора програм та медіатора (або кількох), які можуть бути як штатними працівниками, так і волонтерами. Незважаючи на те, на яких засадах працюють медіатори, вони, так само як і координатор програми, проходять навчання навичкам проведення процедур в рамках програм відновного правосуддя. Про підбір фахівців та навчання медіаторів детальніше буде описано в наступних розділах.

Іншою необхідною умовою для розвитку програм відновного правосуддя в громаді є розуміння необхідності співпраці з боку органів правової

системи, які можуть направляти справи до програм відновного правосуддя. Налагодження співпраці з органами правової системи та іншими установами є одним з першочергових завдань організації, яка впроваджує програми відновного правосуддя. На сьогодні джерелом отримання інформації про випадки, які можуть направлятись до програм відновного правосуддя, може бути районний суд, прокуратура, кримінальна міліція у справах дітей, служба у справах дітей (колишні служби у справах неповнолітніх), а також заклади освіти. Вже існують розроблені та апробовані механізми співпраці з цими установами¹². Однак найбільш переконливими аргументами є користь програм відновного правосуддя для громади, потерпілих від злочинів та осіб, які завдали шкоду, можливість зменшення кількості вчинених правопорушень та зниження соціальної напруги в громаді. Досвід впровадження програм відновного правосуддя в Україні свідчить, що коли представники правової системи розуміють цінності програм відновного правосуддя та бачать їх позитивний вплив на учасників кримінальних ситуацій, вони охоче співпрацюють та знаходять можливості застосування програм відновного правосуддя у своїй роботі.

Участь потерпілих та правопорушників у програмах відновного правосуддя часто є першим кроком у процесі ресоціалізації та зцілення (відновлення емоційного стану) учасників кримінальних ситуацій. Для підтримки потерпілих від злочинів та правопорушників можуть бути необхідні додаткові соціальні чи психологічні послуги, які важко забезпечити в рамках програм відновного правосуддя: соціальний супровід, психологічні консультації, допомога у подоланні залежностей та у працевлаштуванні тощо. Тому потрібно також налагоджувати співпрацю і з тими соціальними агенціями, які є в громаді, щоб забезпечити комплексну підтримку учасникам кримінальних ситуацій. Наявність такої мережі соціальних послуг в громаді також є одним з ресурсів, які забезпечують успішний розвиток програм відновного правосуддя та загалом системи зменшення рівня злочинності.

3.2. Структура ЦВП в громаді та його діяльність з організації програм відновного правосуддя

3.2.1 Структура Центру та організаційні ролі.

Організація діяльності Центру відновного правосуддя в громаді може бути як стратегічним напрямом діяльності НДО, так і окремою її

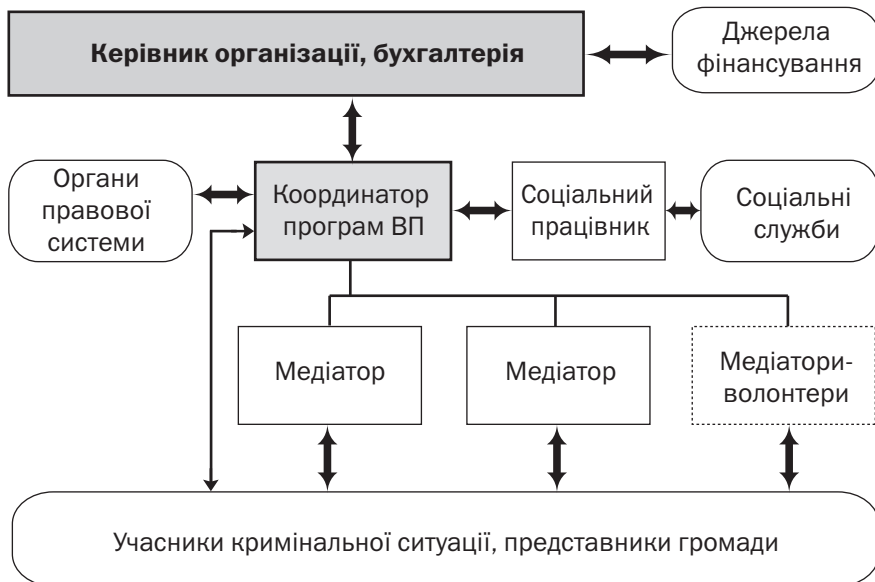
¹² Приклади цих механізмів подано у додатку до цього посібника

програмою. Однак сама структура Центру може змінюватись незначною мірою, оскільки вона в першу чергу залежить від ролей та функцій, необхідних для організації програм відновного правосуддя та надання підтримки потерпілим від злочинів та правопорушникам.

До структури Центру обов'язково мають входити такі організаційні ролі як медіатор та координатор програм. Також для забезпечення соціального супроводу учасників кримінальних ситуацій може бути передбачено функцію соціального працівника, до функцій якого входить оцінка потреб потерпілого чи правопорушника, організації надання їм, за потреби, інших соціальних послуг, не передбачених самою програмою. Соціальний працівник може бути як працівником Центру, так і залученим фахівцем. Для успішного функціонування Центру також необхідно залучати фінансування та взаємодіяти з потенційними донорами, інформувати громаду про Центр та його послуги. Таким чином обов'язково повинно бути визначено коло осіб, які здійснюють пошук фінансування, забезпечують роботу бухгалтерії, розробляють та впроваджують інфор-

Мал. 1

Структура та організаційні ролі ЦВП в громаді

маційні заходи. Приблизну структуру ЦВП, а також його взаємодію з зовнішнім оточенням проілюстровано на Мал.1.

Медіатори

Медіатори можуть бути як працівниками організації, так і волонтерами – представниками громади. Можуть також існувати змішані моделі, коли працівниками організації є 1-2 досвідчені медіатори, які працюють повний робочий день та отримують платню за свою роботу, і, водночас, до роботи з кримінальними ситуаціями залучаються медіатори-волонтери, які можуть отримувати гонорар (стипендію) за кожну справу, яка б покривала їхні витрати, пов'язані з організацією та проведенням медіацій.

У випадку змішаної моделі волонтери можуть залучатись для проведення медіацій у більш легких справах та в періоди, коли навантаження на медіаторів збільшується. Важливо зазначити, що у випадку залучення до роботи волонтерів, в організації обов'язково має бути передбачена комплексна програма роботи з ними, направлена на відбір, навчання та насаження медіаторів - волонтерів. Кількість медіаторів, які працюють на постійній основі, а також необхідність та кількість медіаторів-волонтерів, у першу чергу, залежать від кількості справ, які надходять до ЦВП, і може коливатись у різні періоди. Вибір тієї чи іншої моделі організації роботи медіаторів повинен здійснюватись організацією відповідно до її попереднього досвіду та традицій, стратегічних напрямків розвитку, прогнозів щодо можливого напливу справ, а також фінансових можливостей.

Функціональними обов'язками медіаторів є:

1. Організація та проведення програм відновного правосуддя:
 - встановлення контакту з учасниками кримінальної ситуації;
 - визначення кола потенційних учасників програм відновного правосуддя, організація та проведення попередніх зустрічей;
 - організація та проведення процедури в рамках програм відновного правосуддя (вибір процедури, погодження з усіма учасниками місця та часу проведення спільної зустрічі, проведення зустрічі).
2. Ведення супровідних документів: реєстраційної картки, форм зворотного зв'язку учасників програм і моніторингу виконання угоди та інших документів, передбачених програмою.

Координатор програми

Координатор програми здійснює загальне планування та моніторинг діяльності програми, а також координацію взаємодії з установами та організаціями в громаді.

До функціональних обов'язків координатора програми входять:

1. Встановлення партнерських стосунків з органами правової системи (суди, КМСД, прокуратура тощо) та налагодження взаємодії задля отримання інформації про кримінальні ситуації та організації програм відновного правосуддя.
2. Встановлення партнерських стосунків та погодження механізмів взаємодії з соціальними службами в громаді.
3. Відбір та організація навчання медіаторів, планування заходів щодо підвищення їхньої кваліфікації.
4. Планування та організація роботи з медіаторами – волонтерами.
5. Координація роботи медіаторів під час організації процедур у рамках програм відновного правосуддя та роботи з учасниками кримінальних ситуацій;
6. Планування та організація інформаційних заходів з метою поширення інформації про діяльність Центру та його послуги.
7. Моніторинг діяльності Центру, підготовка звітів за результатами діяльності.

3.2.2. Діяльність ЦВП у громаді щодо організації програм відновного правосуддя.

Залежно від конкретного випадку, інформація про який надійшла до ЦВП у громаді, може бути обрана та чи інша процедура в рамках програм відновного правосуддя. Найбільш поширеними з них є медіація в кримінальних справах, сімейні конференції та кола правосуддя (форуми громадського правосуддя, кола підтримки).

Медіація між потерпілим та правопорушником передбачає спільну їх зустріч віч-на-віч з метою обговорення того, що сталося, та прийняття рішення стосовно того, яким чином можна усунути завдану злочинною шкоду.

Під час сімейних конференцій до процесу обговорення долучаються, окрім потерпілого та правопорушника, також члени родини правопорушника. Мета їхньої участі - допомогти правопорушнику розробити план його реабілітації та підтримувати його під час реалізації цього плану. Зазвичай сімейні конференції застосовуються у випадку, коли правопорушення було вчинене неповнолітньою особою.

Кола громадського правосуддя передбачають участь представників громади, у якій було скоєно злочин чи правопорушення (наприклад, жителів селища, представників навчального закладу тощо) у процедурі вирішення кримінального конфлікту.

Однак, не залежно від того, яку саме процедуру буде обрано, у ЦВП має бути вироблено та погоджено з медіаторами та партнерами механізм координації роботи по справам, за здійснення якого несе відповідальність координатор програм.

Узагальнено весь процес організації програм відновного правосуддя можна зобразити так:

1. Передача справ до програми ВП/ отримання інформації про кримінальні ситуації	<ul style="list-style-type: none"> - направлення випадку до програми; - реєстрація випадку; - призначення медіатора.
2. Організація попередніх зустрічей	<ul style="list-style-type: none"> - контакт з правопорушником; - попередня зустріч з правопорушником; - контакт з потерпілим; - попередня зустріч з потерпілим; - зустріч з іншими потенційними учасниками; - узгодження спільної зустрічі.
3. Вибір процедури (медіація, сімейна конференція чи коло) та проведення спільної зустрічі	<ul style="list-style-type: none"> - підготовка до зустрічі; - вступне слово ведучого; - розповідь учасниками свого бачення ситуації; - обговорення завданої шкоди та шляхів її усунення, укладання угоди.
4. Звітність, моніторинг та закриття справи	<ul style="list-style-type: none"> - звітність перед організацією та перед інстанціями, які направили справу на медіацію; - моніторинг виконання угоди; - закриття справи після підтвердження виконання угоди.

Направлення випадку до програми

Джерела надходження інформації:

Випадки до програми відновного правосуддя можуть направлятися органами системи правосуддя: судами, міліцією, органами прокуратури. Крім того, інформація про справи може надходити від служби у справах дітей, державних та недержавних соціальних служб.

Іноді інформація про кримінальні ситуації може надходити від самих її учасників: потерпілого та правопорушника або їхніх близьких.

Критерії для відбору справ до програми відновного правосуддя:

- наявність потерпілого у справі (конкретної особи, якій було завдано шкоду);
- визнання правопорушником своєї провини;
- ступінь тяжкості скоєного злочину та його наслідків;
- можливість контакту зі сторонами кримінальної ситуації (наявність контактних даних про учасників кримінальної ситуації тощо).

Варто зазначити, що, залежно від потреб конкретної громади, програми відновного правосуддя можуть застосовувати додаткові або інші критерії відбору справ (наприклад, деякі програми працюють виключно з неповнолітніми правопорушниками чи організують процедури переважно на етапі досудового слідства), однак основним критерієм прийняття рішення щодо проведення програми в даному випадку є бажання самих учасників кримінальної ситуації.

Реєстрація справ

Після відбору справ координатором програми проводиться їх реєстрація та призначення медіатора (ведучого або кількох ведучих) для роботи з конкретною ситуацією. Реєстрація передбачає внесення інформація про справу до реєстраційної картки¹³, якою надалі буде користуватися медіатор.

Для того, щоб почати роботу по справі, медіатору потрібна така інформація:

- ім'я, адреса та контактний телефон правопорушника;
- ім'я, адреса та контактний телефон потерпілого;
- коротко суть справи чи, як мінімум, статтю обвинувачення згідно з чинним законодавством.

Попередня зустріч зі сторонами

Даний етап передбачає налагодження контакту з учасниками кримінальної ситуації та проведення індивідуальних зустрічей окремо з правопорушником, потерпілим та іншими потенційними учасниками.

Спочатку медіатор телефонує правопорушнику та проводить з ним попередню зустріч. Тільки після цього, за наявності згоди правопоруш-

¹³ Приклад реєстраційної картки та інших супровідних документів подано у додатках.

ника на участь у програмі, медіатор телефонує та зустрічається з потерпілим. Така послідовність кроків процедури визначена для того, щоб не поглиблювати психологічну травму потерпілого в разі відмови правопорушника від участі в програмі.

Мета першого телефонного дзвінка – домовитися про особисту зустріч спочатку з правопорушником, потім – з потерпілим. Коли можливості встановити контакт по телефону немає, можна відправити учасникам кримінальної ситуації інформаційний лист з коротким описанням програми та запрошенням на зустріч.

Попередня зустріч проводиться для того, щоб:

- встановити контакт з учасниками кримінальної ситуації, викликати довіру;
- зібрати інформацію та визначити, чи є доцільним проведення програми ВП у цій ситуації;
- поінформувати учасників про мету, зміст, ризики та переваги процедури;
- дати сторонам можливість розповісти про свої почуття та переживання;
- допомогти сформулювати свої пропозиції до іншої сторони та усвідомити власні потреби;
- отримати згоду на спільну зустріч;
- допомогти сторонам підготуватися до зустрічі;
- визначити, хто ще може бути присутнім під час спільної зустрічі для надання підтримки сторонам, та підготувати їхні зустрічі також.

Проведення процедури в рамках програм ВП

Цей етап передбачає безпосередню зустріч між потерпілим і правопорушником за участі їх близьких, під час якої медіатор чи ведучий допомагає сторонам прийняти рішення щодо наслідків ситуації та дійти згоди.

Умовно процедури в рамках програм ВП можна поділити на такі основні частини:

1. Підготовка до зустрічі та знайомство.
2. Досягнення взаєморозуміння сторін з приводу ситуації правопорушення.
3. Вироблення учасниками стратегії виходу з даної ситуації .

Перша частина передбачає організацію безпечного та комфортно-го простору для проведення зустрічі, включає знайомство учасників та вступне слово ведучого.

Ключовим моментом другої частини зустрічі є визнання несправедливості події, що сталася, та досягнення принципової згоди сторін щодо шляхів вирішення ситуації. Ця частина включає розповіді сторін про подію, про вплив правопорушення на їхнє життя, про проблеми та переживання, з якими вони зіткнулись в наслідок цього правопорушення. Учасники можуть поставити один одному питання. Крім того, правопорушник має можливість підтвердити своє каяття проханням про вибачення та виявленням співчуття до потерпілого, усвідомити і пояснити свою поведінку, продемонструвати готовність відповідати за свої дії.

Остання частина зустрічі включає обговорення наслідків злочину, завданих моральних та матеріальних збитків, шляхів їх усунення та підписання угоди.

Залучення інших фахівців для надання підтримки учасникам кримінальних ситуацій

Часто проведення медіації чи іншої процедури стає першим кроком на шляху ресоціалізації особи, яка вчинила правопорушення, та задоволення потреб потерпілого. Під час спільної зустрічі, окрім питань усунення завданої злочином шкоди, також обговорюється що потрібно зробити, щоб така ситуація не повторилась у майбутньому. Таким чином, до угоди за результатами спільної зустрічі можуть бути внесені домовленості щодо участі правопорушника в програмах з подолання залежностей, його/її працевлаштування, покращення стосунків у сім'ї, тощо. Потерпілій стороні також може знадобитись психологічна допомога чи різноманітні консультації, надання яких не передбачено самою програмою. Для задоволення вищезазначених потреб координатор програми встановлює та підтримує партнерські стосунки з соціальними державними та недержавними службами, а також інформує медіаторів та учасників кримінальних ситуацій про можливість отримання послуг.

Звітність, моніторинг та припинення роботи

Цей завершальний етап включає підготовку медіатором звітів про роботу по справі, спостереження за ходом виконання сторонами укладеної угоди та завершення роботи по справі.

Значну частину документів по справі готує медіатор, хоча деякі форми можуть заповнювати самі учасники програми примирення або

колеги-медіатори. Це можуть бути оцінювальні форми, звіти, зауваження, висновки, рекомендації тощо.

Більшість документів лишається в організації, яка надавала послугу. До інстанції, яка направила справу на медіацію, за згодою сторін або у відповідності з чинним механізмом співробітництва з органами правосуддя, передають угоду, інколи копії оціночних форм.

Моніторинг виконання укладеної угоди може проводитися як медіатором, так і інстанцією, яка направила справу на примирення.

Справа закривається в тому випадку, коли сторони інформують медіатора про повне виконання контракту. Після цього медіатор готує і передає за згодою сторін останній звіт про виконання угоди для інстанції, яка направила справу на примирення.

Моніторинг та оцінка діяльності ЦВП

Моніторинг виконання угоди – здійснення медіатором контакту зі сторонами конфлікту після медіації з метою перевірки виконання угоди та посилення позитивного впливу цієї процедури на сторони кримінальної ситуації.

Моніторинг виконання угоди та підтримку сторін після спільної зустрічі можна здійснювати шляхом телефонного контакту зі сторонами, особистих зустрічей чи проведення спільної підсумкової зустрічі з учасниками кримінальної ситуації.

Підсумкова зустріч з учасниками кримінальної ситуації є менш формальною та менш тривалою, ніж медіація (у середньому 30 хв.)

Завдання проведення підсумкової зустрічі, а також будь-якого контакту зі сторонами після проведеної процедури :

- відслідкувати процес виконання угоди;
- обговорити поточні питання, пов'язані з взаємодією між сторонами та процесом виконання домовленостей;
- уточнити чи повторно встановити терміни виконання домовленостей;
- зафіксувати повне чи поетапне виконання угоди.

У випадку, коли підсумкова зустріч не проводиться, ведучий може періодично контактувати з правопорушником особисто чи по телефону для того, щоб прослідкувати процес виконання угоди та організувати ще одну спільну зустріч зі сторонами, якщо умови виконання угоди змінюються.

Медіатор також періодично контактує з потерпілим для того, щоб проінформувати його про стан справ та дізнатись чи сторона задоволена результатами спільної зустрічі.

Коли всі домовленості, досягнуті між учасниками, виконано, медіатор (ведучий) контактує зі сторонами для того, щоб зафіксувати завершення виконання угоди та привітати сторони з досягнутим успіхом. У деяких програмах вважається доцільним провести ще одну зустріч для святкування виконання угоди.

На момент закриття справи медіатор повинен підготувати та надати координатору такі документи:

- Реєстраційна картка;
- Звіт медіатора про справу;
- Звіт про виконання чи невиконання угоди;
- Оціночні форми процесу медіації, заповнені сторонами (якщо це передбачено програмою).

3.2.3. Обладнання приміщення для роботи ЦВП у громаді.

Організація та проведення програм відновного правосуддя не потребує значних матеріальних ресурсів, однак важливою умовою є наявність приміщення для проведення спільних зустрічей та збереження документації Центру.

Для проведення процедур в рамках програм відновного правосуддя необхідна затишна, досить простора, непрохідна кімната, де учасники конфлікту могли б відчувати себе вільно. Зазвичай спільні зустрічі проводяться за круглим столом – він слугує «захистом» для сторін, яких розміщують по різні боки від медіатора чи ведучого, а також дозволяє всім учасникам бути максимально залученими до процесу обговорення.

Для забезпечення роботи Центру також необхідно облаштувати робоче місце координатора програм, де можна було б надійно зберігати внутрішню документацію. Бажано, щоб це робоче місце, яким також можуть користуватись медіатори для заповнення супровідних документів чи оформлення угод між сторонами, було обладнано комп'ютером, принтером, та телефонним апаратом, а також спеціальною шафою для документів.

3.3. Відбір та навчання персоналу Центру

Навчання медіаторів

Програми відновного правосуддя є неформальним процесом, у якому саме учасникам кримінальних ситуацій надаються повноваження щодо вирішення питань усунення завданої злочином шкоди. Ведучий

програм відновного правосуддя не є експертом, суддею, радником чи наставником, він не повинен досконало знати кримінальних процес чи мати глибокі знання з психології. Медіатор повинен бути професіоналом рівно настільки, щоб створити безпечну та довірливу атмосферу для конструктивного обговорення питань, пов'язаних з наслідками злочину, та прийняття рішення, яке б задовольняло всіх учасників зустрічі.

У світовій практиці не існує жорстких вимог щодо освіти чи віку медіаторів. Ведучі програм відновного правосуддя можуть бути як фахівцями (особами, для яких це стало основною професією), так і волонтерами з громади. Однак усі вони без винятку мають пройти спеціальне навчання навичкам проведення програм відновного правосуддя.

Медіатори для роботи в програмах відновного правосуддя, що впроваджуються в громаді, мають представляти саму громаду - вони обираються з різних груп громади та мають поділяти її цінності, звичаї та культурні особливості. Значною перевагою є можливість того, що в ЦВП у громаді програми відновного правосуддя проводять люди різного віку, представники різних етнічних груп, коли чоловіків-медіаторів стільки ж, скільки і жінок. Це дає змогу Центру забезпечити процес, максимально чутливий до особливостей учасників кримінальної ситуації, які так само представляють громаду,

Під час відбору потенційних медіаторів для навчання, в першу чергу, варто звертати увагу на ті особистісні якості претендентів, яким неможливо навчитись під час тренінгу, але якими повинен володіти медіатор для успішної роботи:

- емпатія – здатність розуміти почуття та переживання іншої людини, співпереживати;
- неупередженість – медіатор має з однаковою повагою ставитись до всіх учасників кримінальної ситуації, незалежно від їхньої ролі, має уникати категоричних суджень, визнавати та приймати головну роль учасників кримінальної ситуації в прийнятті рішення;
- прийняття базових цінностей відновного підходу;
- вміння чути те, про що говорить співбесідник, наявність розвинутих комунікативних навичок;
- надання переваги конструктивним способам вирішення конфліктів.

Важливим також є наявність певного авторитету в членів громади та життєвого досвіду (який, зазвичай, не завжди визначається віком людини).

Медіатори повинні пройти базове навчання, а також практичне навчання всередині організації, перед тим як взятися до проведення медіації. Їхнє навчання повинно бути націленим на досягнення високого професіоналізму: медіатор має володіти навичками вирішення конфліктів, знати специфічні вимоги до роботи з правопорушниками і жертвами та мати базові знання системи кримінального правосуддя.

На сьогодні в Україні у сфері впровадження відновного правосуддя працює ряд громадських організацій, частина з яких мають значний досвід у навчанні ведучих програм відновного правосуддя. Тривалість, зміст та інструментарій тренінгових програм варіюється, однак усі вони базуються на загальноприйнятих стандартах практики програм відновного правосуддя. Ці стандарти спрямовані на забезпечення дотримання основних цінностей та принципів програм відновного правосуддя медіаторами у своїй роботі. Важливою складовою навчання та роботи медіаторів є усвідомлення на дотримання етичних принципів, притаманних цій діяльності.

Метою базового тренінгу з навичок проведення програм відновного правосуддя є підготувати фахівців, які самостійно можуть проводити такі програми.

Базовими завданнями тренінгу є:

1. Сформувати розуміння принципів відновного правосуддя та виробити чітке уявлення про існуючі види програм відновного правосуддя.
2. Розвивати необхідні медіатору комунікативні навички.
3. Сформувати процедурні навички проведення медіації потерпілих і правопорушників та/або інших процедур в рамках програм відновного правосуддя.
4. Розвивати вміння працювати з емоціями учасників кримінальних ситуацій.

У програмі має використовуватися підхід, в основі якого лежить досвід учасників. Такий підхід надає особливе значення взаємному навчанню та навчанню через практику.

Координатори програм відновного правосуддя

Координатор програм ВП здійснює загальне управління діяльністю Центру, планування його роботи, управління волонтерською програмою та діяльністю медіаторів, встановлює та налагоджує зв'язки з органами правової системи та соціальними службами в громаді. Відтак, особа, яка виконує такі функції, повинна мати організаторські здібності, знання

та досвід у сфері управління, навички організації роботи персоналу та волонтерів, а також знання щодо кримінального процесу та функцій органів правової системи. Важливим є розуміння координатором сутності роботи медіаторів, цінностей та принципів відновного правосуддя та стандартів практики, які можна здобути під час тренінгу з базових навичок медіації разом з потенційними медіаторами.

3.4. Налагодження взаємодії з органами правової системи та соціальними службами в громаді¹⁴

Для отриманні інформації про кримінальні справи та організації процедур в рамках програм відновного правосуддя, а також для забезпечення надання учасниками кримінальної ситуації додаткових соціальних послуг, ЦВП налагоджує співпрацю з органами правової системи та соціальними службами у громаді.

Практика розвитку програм відновного правосуддя свідчить про можливість успішної співпраці між ЦВП у громадах та судами загальної юрисдикції, органами прокуратури, органами внутрішніх справ, службами у справах дітей та соціальними центрами для молоді.

Заради створення нормальних умов для спільної роботи з органами кримінального правосуддя партнери щонайменше повинні добре усвідомлювати, чим є медіація і відновне правосуддя. Це особливо необхідно особам, уповноваженим приймати рішення у справі. Часто через брак інформації у спеціалістів з кримінального права виникає упереджене ставлення стосовно відновного правосуддя. Таке упередження важливо подолати для формування нормальних робочих стосунків.

Необхідною умовою довготривалого співробітництва є чітке визнання функцій системи кримінального правосуддя та її представників, а також належне впровадження процесу відновного правосуддя в цю систему. Інакше кажучи, плідна співпраця базується на правильному розумінні як власних завдань, так і завдань партнерської організації.

Співпраця з місцевими судами загальної юрисдикції.

Місцевими загальними судами є районні, районні в містах, міські та міськрайонні суди, а також військові суди гарнізонів. Саме в цій судовій ланці розглядається найбільше кримінальних справ.

¹⁴ Під час підготовки цієї частини посібника значною мірою було використано дослідження Микитина Ю. І. «Медіація у кримінальних справах: деякі правові аспекти». – К., 2006. – 84 с.

Завдання організувати роботу суду покладено на голову суду. Тому найприйнятнішим варіантом є співпраця у сфері медіації з головою місцевого суду. Він розподіляє обов'язки між суддями. Якщо до складу суду обрано кілька суддів, то розподіл обов'язків між ними можливий за такими принципами:

- 1) зональний або територіальний (суддя розглядає всі справи у межах визначеної йому території);
- 2) предметний або функціональний (суддя розглядає тільки кримінальні чи цивільні справи або навіть певну категорію справ);
- 3) предметно-зональний (суддя розглядає лише кримінальні чи цивільні справи у межах своєї зони (території);
- 4) поточний (кримінальні справи розглядаються по черзі або за дорученням голови суду, а цивільні – суддею, який прийняв заяву під час прийому громадян).

Проте, як показує практика, за наявності угоди про співпрацю з судом медіатор може співпрацювати із окремими суддями у сфері медіації. Наприклад, з тими суддями, які розглядають кримінальні справи щодо неповнолітніх.

Для забезпечення ефективної роботи місцевих судів по здійсненню правосуддя діє апарат суду, до якого також входить канцелярія суду. Завідувач канцелярії організовує роботу канцелярії, керує роботою секретарів, діловода, архіваріуса. На завідувача канцелярії покладається: розподіл роботи між працівниками канцелярії суду і контроль за виконанням ними своїх обов'язків; розподіл кореспонденції, що надійшла до суду; контроль за веденням документів первинного обліку, нарядів, обліку і реєстрації звернень громадян і юридичних осіб; організація обліку і зберігання судових справ, речових доказів; контроль за своєчасним відправленням справ зі скаргами, поданнями, протестами до вищої ланки суду; забезпечення збереження та інше.

Таким чином, у механізмі співпраці з судом можуть бути передбачені можливості співпраці на рівні голови суду, окремих суддів та канцелярії суду.

На сьогодні Пленумом Верховного Суду України було ухвалено три постанови, які рекомендують суддям залучати недержавні організації до вирішення питань усунення завданої злочинном шкоди під час розгляду справ щодо неповнолітніх, з метою захисту прав потерпілих

та під час прийняття рішень щодо застосування заходів виховного характеру¹⁵.

Налагодження співпраці з прокуратурою.

Прокуратура України – самостійний централізований орган державної влади, що діє в системі правоохоронних органів держави та забезпечує захист від неправомірних посягань на суспільний та державний лад, права і свободи людини, а також основи демократичного устрою засобами і методами, передбаченими законом. Прокуратура не підпорядковується виконавчій або судовій владі. Правовою основою організації діяльності органів прокуратури є Конституція, Закон України «Про прокуратуру», кримінально-процесуальне, цивільно-процесуальне та інше законодавство.

Предметом правозахисної діяльності прокуратури є перш за все інтереси суспільства, держави, їх охорона від злочинних посягань. Не менш важливе значення має також захист прав і законних інтересів потерпілих від злочину громадян, забезпечення об'єктивного розгляду їхніх заяв і скарг, вживання заходів для відшкодування їм матеріальних та моральних збитків. Якраз у цьому аспекті використання медіації варто розглядати як засіб реалізації функції прокуратури.

Протягом 2006 року Українським Центром Порозуміння та Національною Академією прокуратури України було розроблено та впроваджено навчальний курс для прокурорів в рамках підвищення їхньої кваліфікації, у співпраці з Генеральною прокуратурою розповсюджується щоквартальний бюлетень «Відновне правосуддя в Україні», на основі рекомендації Національної академії прокуратури вдосконалено механізм співпраці недержаних організації та прокуратури¹⁶.

Органи внутрішніх справ.

Систему органів внутрішніх справ (ОВС) очолює Міністерство внутрішніх справ України – центральний орган державної виконавчої влади.

¹⁵ Постанова Пленуму Верховного Суду України № 5 від 16 квітня 2004 року “Про практику застосування судами України законодавства про злочини у справах неповнолітніх”, http://www.commonground.org.ua/lib_law.shtml#ukr. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 2 липня 2004 р. № 13 “Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів”, http://www.commonground.org.ua/lib_law.shtml#ukr. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 15 травня 2006 р. від Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру http://www.commonground.org.ua/dld/doc/verh_sud_15052006.pdf

¹⁶ Приклад механізму співпраці з прокуратурою подано у додатку.

Система місцевих органів внутрішніх справ включає в себе такі структурні елементи: управління (головні управління) внутрішніх справ МВС України в Криму, в областях, містах, відділи (управління) внутрішніх справ у районах (районні у містах) і лінійні відділи (управління) внутрішніх справ.

Управління (головні управління) внутрішніх справ МВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві і Севастополі створюються відповідно до чинного законодавства України. Вони безпосередньо на місцях здійснюють функції виконавчої влади в галузі внутрішніх справ, виконуючи поставлені перед ними завдання через підпорядковані їм відповідні служби та міські, районні відділи (управління) внутрішніх справ.

Основна частина повноважень органів внутрішніх справ реалізується через міліцію як основну структурну ланку.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про міліцію» основними завданнями міліції є:

- 1) забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів;
- 2) запобігання правопорушенням та їх припинення;
- 3) охорона і забезпечення громадського порядку;
- 4) виявлення і розкриття злочинів, розшук осіб, які їх вчинили;
- 5) забезпечення безпеки дорожнього руху;
- 6) захист власності від злочинних посягань;
- 7) виконання кримінальних покарань і адміністративних стягнень;
- 8) участь у наданні соціальної та правової допомоги громадянам, сприяння у межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків.

Одне з найважливіших завдань органів внутрішніх справ (запобігання правопорушенням) безпосередньо пов'язане з одним із провідних завдань відновного правосуддя – уникнення та мінімізація повторності та рецидиву злочинів. Окрім того закон розглядає подання допомоги громадським організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків як безпосереднє завдання міліції. Фактично це є правовою основою для співпраці з недержавними організаціями у сфері впровадження медіації як однієї із форм відновного правосуддя.

Кримінальна міліція у справах дітей.

Кримінальна міліція у справах дітей (до 2007 р. – Кримінальна міліція у справах неповнолітніх) – складова частина міліції України. Її

правовий статус визначається, зокрема, Законом України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх», Постановою Кабінету Міністрів «Про створення кримінальної міліції у справах неповнолітніх». Кримінальна міліція у справах неповнолітніх створена з метою соціального захисту та профілактики правопорушень серед осіб, які не досягли 18-річного віку, і структурно включається до кримінальної міліції системи МВС.

Департамент кримінальної міліції у справах дітей МВС підпорядковується заступникові Міністра внутрішніх справ – начальнику кримінальної міліції, а територіальні структурні підрозділи – безпосередньо начальникам кримінальної міліції відповідних органів внутрішніх справ.

Кримінальна міліція у справах дітей:

1) проводить роботу, пов'язану із запобіганням правопорушенням неповнолітніх;

2) виявляє, припиняє та розкриває злочини, вчинені дітьми;

3) здійснює досудову підготовку матеріалів про правопорушення, вчинені неповнолітніми, проводить дзнання в межах, визначених кримінально-процесуальним законодавством;

4) проводить розшук дітей, які залишили сім'ї, навчально-виховні заклади та спеціальні установи для дітей;

5) розглядає у межах своєї компетенції заяви і повідомлення про правопорушення, вчинені дітьми;

6) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми, вживає в межах своєї компетенції заходів до їх усунення, бере участь у правовому вихованні дітей;

7) веде профілактичний облік неповнолітніх: засуджених, але стосовно яких виконання вироку про позбавлення волі відстрочено, а також засуджених умовно або до виправних робіт; обвинувачуваних у вчиненні злочинів і не взятих під варту в період попереднього слідства; які вчинили злочин, але звільнені від кримінальної відповідальності у зв'язку із застосуванням заходів громадського впливу, акта про амністію, до яких застосовано примусові заходи виховного характеру, а також тих, які вчинили суспільно небезпечні дії до досягнення віку, з якого наступає кримінальна відповідальність.

Кримінальна міліція у справах дітей володіє значним обсягом інформації про кримінальні ситуації, щодо яких є можливе проведення медіації. Тим більше реалізація функцій даного органу ґрунтується на тих засадах, що і відновне правосуддя – запобігання правопорушення,

виявлення причин та умов вчинення правопорушень, профілактика злочинності.

Для налагодження співпраці з Кримінальною міліцією у справах дітей, так само як і з іншими установами, важливим є погодження механізму співпраці та підписання відповідної угоди¹⁷.

Органи і служби у справах дітей.

Правовий статус органів і служб у справах дітей визначається Законом України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» та постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження типових положень про службу у справах неповнолітніх»¹⁸. Здійснення соціального захисту і профілактики правопорушень серед дітей покладається зокрема на Республіканський комітет у справах сім'ї та молоді Автономної Республіки Крим, служби у справах дітей обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад; приймальники-розподільники для неповнолітніх органів внутрішніх справ; спеціальні виховні установи Державного департаменту України з питань виконання покарань.

Служба відповідно до покладених на неї завдань:

1) організовує розроблення і здійснення заходів, спрямованих на поліпшення становища дітей, їх фізичного, інтелектуального і духовного розвитку, запобігання бездоглядності і правопорушенням серед дітей на відповідній території;

2) забезпечує здійснення на відповідній території профілактичних заходів щодо виявлення та усунення причин і умов, які сприяють вчиненню неповнолітніми правопорушень, а також вивчення позитивного впливу на поведінку окремих неповнолітніх сім'ї, трудових колективів підприємств, установ та організацій усіх форм власності;

3) надає місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям усіх форм власності, громадським організаціям, громадянам у межах своєї компетенції практичну, методичну та консультативну допомогу і координує їх зусилля у вирішенні питань соціального захисту дітей та профілактики правопорушень серед них;

¹⁷ Приклад механізму співпраці з КМСД подано у додатках.

¹⁸ З 2007 року Службу у справах неповнолітніх було перейменовано у Службу у справах дітей.

4) подає пропозиції до регіональних програм, планів і прогнозів у частині соціального захисту, забезпечення прав, свобод і законних інтересів дітей та запобігання вчиненню ними правопорушень. З огляду на це медіацію можна було б закріпити, наприклад, у регіональній програмі профілактики правопорушень;

5) забезпечує у межах своєї компетенції контроль за виконанням законодавства щодо соціального захисту дітей, запобігання вчиненню ними правопорушень;

6) бере участь у правовому вихованні дітей.

Як показує практика, служби у справах дітей є відкритими для співпраці у сфері відновного правосуддя.

Варто зазначити, що співпраця з органами правової системи та соціальними службами в першу чергу починається з надання потенційним партнерами інформації про можливості програм відновного правосуддя та їх позитивний вплив на попередження вчинення правопорушень та розширення можливостей захисту інтересів потерпілої особи. Практика програм відновного правосуддя, яка розвиваються в різних куточках України вже протягом чотирьох років, свідчить, що розуміння цінностей та принципів відновного правосуддя є запорукою успішної співпраці недержавних організації та органів правової системи задля попередження вчинення правопорушень, створення умов для усвідомлення наслідків свої дій правопорушниками та усунення завданої злочином шкоди.

3.5. Підтримка діяльності ЦВП у громаді

Робота з персоналом

Для ефективної роботи потрібно дбати про розвиток потенціалу людей, злучених до його роботи – медіаторів, волонтерів, представників громади, які допомагають у роботі Центру. Для цього потрібно планувати навчання волонтерів та персоналу, організувати систему професійного зростання та мотивації, забезпечити можливість для обміну досвідом надання необхідної підтримки. Діяльність медіатора часто супроводжується емоційним напруженням, пов'язаним з необхідністю роботи з почуттями та переживаннями потерпілих від злочину та правопорушників. Вкрай важливим є збереження неформальності процесу, що також вимагає від медіаторів значного особистісного внеску. Програми відновного правосуддя не можуть бути ефективними, якщо процес формалізовано - людяність та співпереживання є тим внеском, який щоразу здійснює

медіатор, щоб допомогти учасникам кримінальної ситуації знайти вихід, узяти на себе відповідальність за скоєне, повернути почуття безпеки.

Координатору програм потрібно постійно дбати про запобігання професійного вигорання медіаторів, бо емоційно виснажена особа, у якій розвивається цинічне ставлення до своєї роботи, ні за яких умов не може проводити програми відновного правосуддя.

Сидром емоційного вигорання – це реакція організму, яка виникає внаслідок тривалого впливу професійного стресу середньої інтенсивності. Емоційне вигорання проявляється як процес поступової втрати емоційної, когнітивної та фізичної енергії, появи відчуття виснаження, розвитку особистісної відторгненості та зниження рівня задоволення виконанням роботи. У результаті вигорання людина втрачає психічну енергію, у неї розвивається психосоматична втома (виснаження), емоційне виснаження, з'являються невмотивована тривога, дратівливість, знижується самооцінка, втрачається сенс власної професійної діяльності.

У медіаторів, які працюють у кримінальних ситуаціях, стрес може бути пов'язаний з високою емоційністю роботи та бажанням допомогти учасникам вирішити проблему. Так, досить тривале спілкування з правопорушниками чи постраждалими від злочинів, які розповідають про свої переживання, негативні емоції, почуття провини чи страждання, та необхідність проявляти емпатію змушує медіатора ніби “переживати” разом з ними усі ці негативні почуття, що призводить до емоційної напруги. Ще одним таким фактором є “особливе” поняття нейтральності медіатора під час роботи в кримінальних ситуаціях. Під нейтральністю, зокрема, мають на увазі щире прагнення однаково допомогти як потерпілому, так і правопорушнику у вирішенні питань усунення завданої шкоди; окрім того, будучи нейтральним до сторін ведучий програм відновного правосуддя має визнавати несправедливість вчиненого злочину. Багатогранність цього принципу може спричинити досить високу емоційну напругу (особливо в медіаторів, які щойно розпочали свою діяльність), пов'язану з бажанням допомогти сторонам та особистісним сприйняттям проблеми учасників кримінального конфлікту.

До основних організаційних факторів, які сприяють вигоранню відносять: високе навантаження; відсутність чи брак підтримки з боку колег чи керівництва, недостатню винагороду за роботу чи брак визнання; висока невизначеність в оцінці виконання роботи; неможливість впливати на прийняття рішень; двозначні та невизначені вимоги до роботи; постійних тиск з боку керівництва; необхідність виконувати монотонну

та неперспективну роботу; конфліктну атмосферу в колективі; недостатній час для відпочинку.

Проблему вигорання фахівців можна розглядати з позицій персоналу організації, який часто залучений до роботи в рамках програм відновного правосуддя, та волонтерів-медіаторів.

Персонал

Працівники організацій, що впроваджують медіацію, часто намагаються зробити багато, маючи при цьому обмежені ресурси. Саме тому фрустрація, перенапруження та інші фактори, які призводять до емоційного вигорання, зазвичай сильно впливають на персонал цих організацій. Це зумовлює важливість розвитку та впровадження методів створення позитивного підтримуючого середовища. Це, наприклад, можуть бути продумана політика щодо визнання досягнень працівників, забезпечення зміни видів діяльності, можливостей для професійного розвитку, часу на відпочинок та поновлення сил.

Волонтери

Попередження вигорання серед медіаторів-волонтерів заслуговує на таку ж увагу, як робота з персоналом. Незважаючи на поширену думку про те, що волонтери, відчуваючи дискомфорт, можуть просто припинити діяльність на деякий час, і, таким чином, протидіяти вигоранню, на практиці відбувається протилежне. Навіть організації, які мають змогу залучати достатньо медіаторів, часто, в певних ситуаціях чи певних категоріях справ, або коли графік роботи стає напруженим, надають перевагу “перевіреному” медіаторам. Водночас медіатори-волонтери часто відчувають напругу, пов’язану з необхідністю відмовити у роботі над тією чи іншою справою, у випадку, коли вони отримали прямий запит від організації.

Попередження та подолання емоційного вигорання

Поряд з індивідуальними техніками подолання стресу, які можуть використовувати медіатори, організації, які впроваджують програми ВП, також мають розробляти свою власну систему та процедури для зниження рівня напруги та стресу залучених до роботи медіаторів:

- **Приділяйте увагу роботі організації.**

Постійно оцінюйте свої можливості щодо зменшення факторів стресу, які впливають на роботу медіаторів чи викликають тривогу. Зокрема, потрібно стежити за тим, щоб медіатори мали всі необхід-

ні інструменти та адекватну підтримку для виконання своєї роботи. Наприклад, мали доступ до приміщення, де можна проводити медіації, вільно орієнтувались у тому, які документи потрібно заповнювати та де вони знаходяться, володіли необхідними для роботи навичками тощо.

- **Наділіть медіаторів правом відмовлятися від роботи в конкретній справі.**

Забезпечте умови для того, щоб медіатор-волонтер міг відмовитись проводити програму відновного правосуддя в конкретній справі чи на певний період без почуття провини чи доріканнях у “зраді”. Організації повинні наглядати за роботою медіаторів та координувати її, а не чекати, коли волонтери почнуть відчувати дискомфорт від напруження чи втому.

- **Забезпечуйте різноманітні можливості.**

Визначте види діяльності, які медіатори можуть виконувати, коли хочуть зробити перерву чи урізноманітнити свою роботу. Можна затвердити перелік таких видів робіт для медіаторів-волонтерів. Наприклад, коли медіацію перенесено чи вона відміняється, а медіатор уже прийшов, то, можливо він (вона) задовольниться чашкою чаю чи кави, а можливо, їм буде цікавіше виконати якусь корисну роботу для організації протягом години чи двох. Надавши такі можливості своїм медіаторам ви продемонструєте повагу до їхнього часу.

- **Робіть регулярні перерви.**

Багато досвідчених медіаторів чи супервізорів є часто залученими до роботи зі справами та постійно почуваються немовби на сцені, оскільки повинні демонструвати “правильну” модель проведення медіацій своїм менш досвідченим колегам. Незважаючи на необхідність та корисність ролі супервізора, така діяльність потребує значних зусиль, оскільки постійно потрібно надавати пояснення та консультації, наснажувати. Окрім надавати можливість більш досвідченим медіаторам робити перерви у своїй роботі, корисно також надавати їм більше можливостей працювати у справах не лише з новими медіаторами, а й з досвідченими колегами чи самостійно. Це не тільки попередить вигорання супервізорів, але й допоможе їм у професійному зростанні.

- **Прислухайтесь до медіаторів.**

Активно залучайте медіаторів до прийняття рішення про можливість покращення їхніх умов роботи чи то шляхом опитування, організації спільних зустрічей, чи наділенням відповідними повноваженнями

окремого “комітету”. Медіатори краще можуть визначити джерело дискомфорту та напруги – ви можете з упевненістю довіряти своїм волонтерам щодо сприяння вирішенню питань покращення надання послуг та вдосконалення роботи центру (організації).

Стандарти практики

Під час впровадження програм відновного правосуддя координатори програм повинні стежити за дотриманням стандартів практики, а також розвитку такої практики, яка є чутливою до потреб потерпілих від злочинів та правопорушників, громади. Ці стандарти практики описані в міжнародних документах, затверджені організаціями, які працюють у сфері впровадження відновного правосуддя. Цінності та стандарти практики слугують основою етичного кодексу медіатора¹⁹. Робота медіаторів Центру повинна базуватись на цих принципах, які мають бути зрозумілі та відомі медіаторам, іншим працівникам, а також партнерами Центру та громаді.

Дотримання стандартів практики та організація роботи медіаторів може бути забезпечено шляхом організації зустрічей медіаторів та обговорення випадків, організації супервізії або роботи в парі для медіаторів - початківців, надання можливості учасників програм відновного правосуддя надавати зворотній зв'язок щодо роботи медіаторів (у письмовій чи усній формі).

Стратегія розвитку

Програми відновного правосуддя покликані реагувати на злочин чи кримінальну ситуацію, сприяючи прийняттю правопорушником відповідальності та усуненню завданої злочином шкоди. Водночас вчиненню злочину часто передують девіантна, агресивна чи протиправна поведінка або конфлікти, щодо яких не було застосовано ніяких конструктивних інструментів вирішення чи реагування. Так само, безпека громади залежить і від того, наскільки адекватно можуть забезпечуватись потреби її членів, від доступу до необхідних соціальних послуг, можливості працевлаштування тощо. Таким чином, розвиток Центру може відбуватись у напрямку розширення послуг у сфері розв'язання конфліктів, сприяння розвитку мережі соціальних послуг та забезпечення доступу представників громаді до отримання цих послуг.

¹⁹ Зі стандартами програм відновного правосуддя ООН можна ознайомитись у *Handbook on Restorative justice programmes* (http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-56290_Ebook.pdf). Також в додатку до посібника подано приклад етичного кодексу медіатора.

У відповідь на потреби громади крім програм відновного правосуддя Центр може надавати послуги з розв'язання сімейних та сусідських спорів, впроваджувати відновні підходи в школах, здійснювати навчання щодо конструктивної поведінки у конфлікті. У будь якому випадку ЦВП повинен розвиватись у напрямку задоволення нагальних потреб громади щодо вирішення конфліктних та кримінальних ситуацій у дусі відновного підходу.

3.6. Можливості залучення фінансування

У випадку, коли ЦВП діє на базі недержавної організації, кошти для фінансування та підтримки його роботи можна залучати з різноманітних джерел: внески засновників і членські внески, отримання доходу від деяких видів комерційної діяльності у межах статуту і в таких обсягах, у яких дозволяє неприбутковим організаціям законодавство, отримання фінансових ресурсів у вигляді спонсорської допомоги, пожертвувань, отримання державних дотацій та грантів.

Водночас важливою є співпраця з органами місцевої влади та отримання фінансування з місцевого бюджету.

Однією з таких форм співпраці є застосування механізму соціального замовлення.

Соціальне замовлення – комплекс організаційно-правових заходів з реалізації загальнодержавних та місцевих цільових соціальних програм і проектів за рахунок бюджетних та інших коштів через підписання відповідних контрактів на конкурсній основі²⁰.

Підтримка соціальних програм коштами місцевих бюджетів спирається на статті 143-144 Конституції України, пункті 1 статті 18 та статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування», а також на Закон України «Про закупівлю товарів та послуг за державні кошти».

Практика впровадження програм відновного правосуддя України свідчить про наявність успішного досвіду співпраці недержавних організацій та органів місцевої влади та самоврядування на основі соціального замовлення та конкурсу соціальних проектів.

Напрацьовані документи та положення в цій сфері, які можуть стати в нагоді для розвитку програм ВП в громаді, подані у додатках до посібника.

²⁰ <http://www.cpp.org.ua/aspekts/25/31>

ΔΟΔΑΤΚΙ

ІСТОРІЇ УСПІХУ²¹,

що були записані зі слів медіаторів та координаторів програм з різних регіонів України під час підсумкового оціночного семінару за проектом «Розвиток в Україні мережі Центрів відновного правосуддя в громадах» (TACIS-IBPP, 2006 – 2008 р.р.)

Програми щодо подолання злочинності та девіантної поведінки серед дітей та молоді в громаді

**Святослав Ніколайчук,
депутат міської ради м. Жмеринка, Вінницька обл.,
голова профільної комісії з питань сім'ї, молоді та спорту.**

Что касается нашего города, мы начали внедрять восстановительные подходы начиная с 2007 года. Я являюсь представителем территориальной общины, депутат городского совета, голова профильной комиссии по вопросам семьи молодежи и спорта. Ежегодно мы изучаем проблемы, которые существуют в громаде. По профилю комиссии, в которую я вхожу, главный вопрос, который беспокоил общину – это агрессивное поведение молодежи, которое выражалось в драках, побитых лампочках, перевернутых баках и т.д. Для нас, как представителей органов местного самоуправления, это сразу бросается в глаза, так как постоянно надо находить деньги, что бы все исправить и починить. И у нас возник вопрос: как можно поменять ситуацию к лучшему, так как старые методы не работали. Нам очень повезло, мы познакомилась с Украинским Центром Согласия и сделали совместный проект. Главная цель заключалась в том, чтобы разработать региональную модель профилактики подростковой преступности, используя лучшие методики, которые есть, в комплексе.

Мы начали с создания Совета по профилактике подростковой преступности, куда вошли все начальники профильных отделов, включая судебную и правоохранительную систему, образование, сервисы, коммунальные структуры, средства массовой информации. Таким образом, мы объединили все усилия. Все отделы, которые я перечислил, занимаются профилактикой, но их деятельность часто не пересекается, по каким-то объективным или субъективным причинам. Мы их объединили, разработали общую стратегию, наши коллеги презентовали, какие методики мы можем внедрять. И у нас действительно получилось.

²¹ Нажаль, ми не мали змоги включити в цей посібник усі розповіді, що, тим не менше, ніяким чином не зменшує важливість досягнень усіх партнерів проекту у 12 громадах.

В первую очередь, мы начали работать (с февраля 2007 года) по внедрению методик восстановительного правосудия, кругов исцеления и медиаций в системе образования. Была создана первая Школьная служба разрешения конфликтов, для которой в школе выделено отдельное обустроенное помещение. Для создания Службы была проведена процедура отбора среди учеников, которые потом прошли обучение основам проведения медиации. Десять детей стали медиаторами и начали сами проводить медиации в конфликтах своих ровесников под присмотром координатора, которым стал социальный педагог.

Результаты, которые были получены – снижение уровня криминогенных случаев в школе. Каждый год у нас в школах бывали случаи, когда из-за драки детей в конфликт вовлекались и родители. В тех школах, где существуют Школьные службы разрешения конфликтов (сейчас это семь учебных заведений), таких случаев уже нет. Директор дает ученикам возможность выбора: либо вызов родителей в школу, либо решение конфликта путем медиации. Сейчас у нас даже есть конкуренция между школами, все хотят, чтобы у них были такие Службы. Результат налицо. Фактически администрации школ делегировали самими детям (медиаторам) свои полномочия по разрешению конфликтов в школе, чем облегчили свою работу. Если говорить о статистике, за год поведено уже более ста кругов поддержки и порядка семидесяти медиаций. Что интересно, что если бы в этих случаях не были поведены медиации, большая часть перешла бы в правовое поле. Таким образом мы уменьшаем количество криминальных медиаций.

Основной акцент сейчас мы делаем именно на круги: охватываем большее количество учеников, прививается модель общения между учениками, мирного взаимоотношения. Медиация – это если уже случился какой-то конфликт. Если с одного класса поступает больше ситуаций на медиации, значит, в этом классе надо проводить больше кругов. Как показывает практика, такие классы становятся более дружными.

Опыт поведения криминальных медиаций у нас небольшой. Мы продолжаем налаживать сотрудничество с милицией: нам переданы первые дела, поведены процедуры примирения. Ми задались вопросом «что дальше?» Как правило, те, кто привлекались не первый раз, возвращаются в ту же среду, которая толкнула их на улицу, и в те же семьи, где остаются те же проблемы. И гарантии того, что они не вернуться опять на скамью подсудимых, не было. Поэтому мы задались вопросом, как заниматься дальнейшей ресоциализацией. Мы использовали ту же методику кругов. На данный момент у нас в процессе работы первая группа, с которой мы еженедельно поводим процедуру круга с элементами игр и

тренінга. Участво приймають подсудимые, дела которых нам передали и еще школьники, которые стоят на учете. Эта методика дает свои плоды, потому что у подсудимых так же все работает, это такие же люди. В круги мы включаем также представителей общественных организаций, психологов. Люди разного возраста и с разными проблемами учувствую в этом кругу. Показательным является пример одного из участников круга, подсудимого. На первых трех кругах у него тряслись руки, было видно, что он очень нервничал. Но на пятом кругу он расслабился и открылся. Он поделился такими переживаниями, которых мы даже не ожидали.

**Юлія Ліхоліт,
учениця випускного класу, медіатор Шкільної служби
розв'язання конфліктів, м. Жмеринка.**

Я спочатку розкажу ще трохи про кола, а потім про успішну історію медіації.

Те, що хочеться зазначити окремо, - ми проводили кола з батьками. Вперше ми проводили таке коло з батьками учнів четвертого класу з ініціативи вчительки, яка проходила відповідні тренінги. Це було класне коло. Один з батьків, який приїжджає з Києва сказав, що якщо всі батьківські збори будуть такими, то він на всі буде приходити. Було дуже багато емоцій, сльози. І батьки сказали, що підтримують програму. Такі кола з батьками є великою підтримкою для нашого центру.

Щодо медіації, то я напевно оберу одну із тих, де нам було важче саме морально. До координатора поступила інформація, що одна з учениць шостого класу вже три тижні не відвідує школу. Координатор зателефонувала додому цій дівчинці, вияснилося, що причина у конфлікті в класі. Тому наш координатор запропонувала дівчинці прийти у школу та взяти участь у медіації. Вона довго не погоджувалася, але все ж прийшла. Ситуація полягала в наступному: в день коли дівчинки не було в школі і вона подзвонила до подруги і запитала, що цікавого у класі, то почула відповідь: «Чому ти сюди дзвониш? Тебе вже похоронили». Виявилось, що на парту, за якою вона сидить, насипали землі, написали рік народження і рік смерті. Після цього дівчинка 3 тижні не ходить в школу - у неї депресія, вона просить маму перевести її в іншу школу, але мама не погоджується. Ми проводили дві медіації. Спочатку з тими дівчатами, які по телефону їй це сказали. Коли ми почали говорити, то вискочили плітки і конфлікти, які раніше були. Дуже важко було – вони всі плакали, задача медіаторів була – не заплакати самим. Але дівчата помирилися. Потім ми проводили медіацію з хлопчиком, який зробив «могілу». Вияснилося, що у нього такі жарти. І якби дівчата нічого тоді не сказали, то такого

конфлікту не було б. В результаті дівчинка ходить до школи, весела, приймає участь у всіх конкурсах, я знаю точно, тому що проводжу кола в цьому класі. Після медіацій ми дізналися, що у дівчинки були конфлікти з хлопцями. Ми проводили кола тільки з хлопцями і результати вже є.

**Інна Луценко,
психолог, медіатор осередку Всеукраїнської фундації
«Захист прав дітей», м. Біла Церква, Київська обл.**

Наш Центр [відновного правосуддя] діє на базі регіонального осередку Всеукраїнської фундації «Захист прав дітей». Ми почали свою роботу з налагодження (і нам це вдалося) співпраці з усіма службами, які працюють з неповнолітніми, і кримінально-виконавчою інспекцією. Вони були активними учасниками усіх наших зібрань.

Великий семінар був проведений для громади. Там були присутні заступники директорів шкіл у виховній роботі, педагоги та практичні психологи міста(близько 150 осіб). Саме на цьому зібранні вони вперше познайомилися з програмою відновного правосуддя. І як завжди виникало багато запитань: люди хочуть більше дізнатися і про центри примирення, і про вирішення конфліктів в школах. Питанням медіації ровесників переймалися в першу чергу освітяни.

Якщо говорити про статистику, то на сьогоднішній день у нас проведено 13 медіацій з кримінальних справ. Кримінальні справи ми отримуємо із слідчого відділу та із суду, хоча перша справа до нас надійшла із кримінально-виконавчої інспекції. Процедура медіації проводилася ще на етапі досудового слідства(у нас є підписана міжвідомча угода, в якій зазначено, що служба у справах дітей зобов'язується повідомляти координатора програм відновного правосуддя про те чи інше правопорушення). Всього в медіаціях прийняло участь 50 осіб, з них 23 неповнолітніх. У нас є 5 медіаторів з кримінальних справ, які проводять медіації. І ми говорили про те, що потрібні якісь індикатори, які б показали успішність проведення медіацій. Одним із таких індикаторів є аналіз анкет, які заповнюють і сторони конфлікту по завершенню медіації, і ті особи, які прийшли їх підтримати. В основному були позитивні відгуки і нам було приємно аналізувати всі ці анкети. У своїх відповідях учасники кримінальних ситуацій зазначали, що вони б порадили своїм знайомим, які опинились в такій ситуації, процедуру медіації.

Також, як я вже зазначала раніше, у нас розвивається медіація в школах. Ми дуже вдячні нашим жмеринським колегам та Українському Центру Порозуміння, що наші діти змогли не тільки весело і цікаво провести час у літньому таборі, а також пройти навчання як розв'язувати конфлікти серед своїх однолітків. В нашій школі пройшли навчання б

школярів і 1 студент училища, зараз вони працюють медіаторами. Дітям ця справа дуже подобається. Зараз є багато звернень зі шкільних психологічних служб та з адміністрацій.

Налагодження взаємодії з державними службами та недержавними організаціями, які надають соціальні послуги

**Марічка Николаїшин,
медіатор, координатор програм відновного правосуддя,
«Молодіжний клуб Дрогобиччини», м. Дрогобич Львівської області.**

Як ви вже чули, ми приєдналися до програми з розвитку центрів відновного правосуддя нещодавно – дев'ять місяців тому. Наші успіхи не є такими великими. Однак, коли говорити про успішну співпрацю з органами місцевого самоврядування, то я хочу поділитися досвідом – у нас у Дрогобичі заздалегідь, ще до реалізації цього проекту, був підписаний суспільний договір між міським головою та 30 громадськими організаціями. І ініціаторами підписання договору були ми – Коаліція громадських організацій. Відповідно, працювати в громаді з представниками місцевої влади нам було набагато легше. Суть договору полягає в тому, що органи місцевої влади надають нам всіляке сприяння в проведенні нашої діяльності, зокрема, статутної, а також тієї, котра регламентується нашими проектами. Відповідно, зі Службою у справах дітей нам було працювати набагато легше. Ми зразу започаткували співпрацю, велику кількість справ ми отримали саме від них. Також ми продовжуємо співпрацю із суддею нашого Дрогобицького районного суду і його помічником.

Отже, про нашу успішну історію:

Сталася крадіжка. Два хлопці між собою товаришували уже рік, а ще один хлопчина, причетний до ситуації, був нещодавній знайомий потерпілого. Два правопорушники знали, де цей хлопчина кладе ключ, коли він терміново потрібен матері. У нього мама – підприємець. Інколи вона не заїжджала до офісу, де залишала сумочку з ключами від квартири, а телефонувала сину і просила залишити ключ. Коли черговий раз був дзвінок, хлопці [правопорушники] відстежили, скільки мама перебуває у квартирі, проаналізували ситуацію, і потім могли потрапляти у квартиру без зламування замка. Вони декілька раз проникали у квартиру і лише після 3 разу потерпілі помітили, що зникли деякі речі: ігрова приставка, мобільний телефон та інші речі, які могли зацікавити дитину.

Потерпілі (мати та син) почали аналізувати, хто б це міг бути, зразу подали заяву в міліцію. З другого боку, мати одного з правопорушників сама щось запідозрила і привела його в міліцію. Виявилось, що ця дитина була співучасником злочину: він водив свого знайомого [потерпілого] по магазинах, коли його друг проникав у квартиру. Таким чином, почалися внутрішні, сімейні розслідування.

Після того як про ситуацію нам стало відомо від працівників Служби у справах дітей, нами було проведено кілька зустрічей, зокрема дві зустрічі із «основним правопорушником», з родинами потерпілого та співучасника злочину. Потім у нас пройшла успішна медіація. Хочу також сказати, що ще раніше ми розпочали співпрацю, з такими організаціями як Спілка української молоді, яка виховує своїх членів на засадах любові до України. Тому тих двох хлопчиків [правопорушників] ми направили туди. Ми сподіваємося, що ті хлопчики, розкаяння яких ми почули на медіації, більше такого не чинитимуть і матимуть можливість реалізувати весь свій позитивний потенціал. Крім того, один з правопорушників був спочатку скерований до релігійної організації. Він мав розмову з одним із наших отців, після чого ми побачили щире розкаяння.

Ми розуміємо, що, можливо, це не дуже важка справа, але нам дуже приємно, що до нашого голосу прислухаються інші організації і вони нам допомагають. І, можливо, саме за їхньої участі, за допомогою наших консультацій з церквою та громадськими організаціями, ми домоглися примирення та відшкодування заподіяної шкоди: потерпілій стороні повернули усі речі, також батьками правопорушників були надані гроші як компенсація.

Хлопчики зараз товаришують, продовжують навчатись в одній і тій же школі. Вони всі троє прийшли до нас... Тобто є позитивні результати і ми дуже раді, що все добре.

**Галина Садичко,
медіатор, Агенція регіонального розвитку «Гармонія»,
с/мт Красногвардійське, АР Крим.**

Нами було проведено 17 медіацій по уголовным делам и 16 по другим видам конфликтов: трудовым, семейным, по правонарушениям, по которым не были возбуждены уголовные дела. Мы также обеспечиваем социальное сопровождение участников криминальных и других конфликтов: примерно в 1/3 случаев социальное сопровождение предоставляют работники Центра социальных служб для семьи, детей и молодежи. В рамках проекта мы обеспечивали взаимодействие с органами государственной власти и местного самоуправления: и с районным

центром и с сельскими поселковыми советами. Было проведено значительное количество рабочих встреч с представителями государственных структур и органов местного самоуправления. Мы считаем, что результаты этого взаимодействия трудно переоценить: это не только популяризация идей восстановительного подхода, это и возможность получения муниципального финансирования. Более того, это возможность получения практической помощи по большому количеству дел. Мы, благодаря инициативе ЦСССДМ, внедрили, например, практику медиации ровесников в школах – это было осуществлено за счет их ресурсов.

Я хотела бы рассказать о последнем деле - это угон автомобиля: подростки угнали автомобиль, что бы просто покататься и разбили его.

Один из подростков живет с мамой, страдающей алкоголизмом, в чужом доме. Работы у них нет, жизненные условия ужасные (воды в этом селе нет - женщины ведрами ее таскают, чтоб напоить свой скот и т. д.)

Второй мальчишка живет с бабушкой и отцом, которому осталось два года до пенсии и негде работать. Живет вся семья на пенсию бабушки.

Ущерб оценили в значительную сумму – около пятнадцати тысяч гривен. В семье потерпевшего тоже ситуация сложная: бабушка уже двенадцать лет парализованная лежит, а у одного из детей в семье - ДЦП. Для них этот автомобиль был очень важен. Мы начали с ними работать и выяснили, что у одного из мальчиков есть родственник в Симферополе, который бы хотел принять участие в медиации. Он сам когда-то за что-то был осужден и он меньше всего желал, чтобы мальчик попал туда, откуда вернулся он. В процессе медиации стороны договорились о возмещении ущерба на протяжении полугода. Один из подростков выявил желание работать со своим родственником. Но сложность состояла еще в том, что значительную сумму надо было возместить еще до суда. Сначала стороны не нашли вариантов. Но потом договорились, что разбитую машину они куда-то сдают и ремонтируют.

Випадки з практики роботи медіаторів

Юрій Микитин,
медіатор, координатор програм відновного правосуддя,
Правозахисна організація сиріт «Віра в майбутнє», м. Івано-Франківськ

Ми отримали цю справу від Управління освіти і науки міськвиконкому Івано-Франківська. Буквально через декілька днів нам пові-

домили про цю ситуацію і представники кримінальної міліції у справах неповнолітніх.

Отож ключовою особою в цій історії є п'ятнадцятирічний хлопець, який втік з дому. Його двомісячні пошуки не дали жодних результатів. Потім він з'явився в іншій області з підозрою про вчинення ряду крадіжок і грабежів, була доведена його причетність до чотирьох злочинів. У трьох випадках були проведені медіації, однак, я б хотів розповісти про одну із них.

Історія є досить цікавою, оскільки потерпілою виявилася дев'ятирічна дівчинка. (Саме із цією віковою категорією мені куди важче працювати, аніж з дорослими). Правопорушник силою відібрав у неї мобільний телефон. Згодом він пояснював це тим, що йому не було що їсти; адже ті гроші, які він прихопив, втікаючи з дому, уже закінчились, а якось потрібно було виживати.

До справи було залучено правопорушника, його маму та адвоката, потерпілу, її маму та працівника управління освіти.

Спочатку була проведена зустріч з мамою правопорушника, оскільки він боявся йти на контакт; раніше він уже мав справу з представниками міліції, тому відмовлявся спілкуватися із незнайомими людьми. Під час розмови із мамою ми домовилися про зустріч із правопорушником у присутності його мами та адвоката. Отримавши згоду всіх трьох, ми розпочали роботу із потерпілою, яка була із іншого міста, тому в нас виникали й організаційні труднощі – нам часто доводилося спілкуватися через Інтернет та по телефону.

Після двотижневих переговорів було досягнуто згоди про медіацію. Зустріч потерпілої і правопорушника мала більше морально-психологічний характер, оскільки про повернення мобільного телефону аналогічної моделі було домовлено раніше. Отож, після зустрічі мобільний телефон було повернуто. Хлопець погодився повернути за цю модель гроші своїм батькам і для цього влаштувався на роботу.

Цікаво, що до злочину хлопець з дівчинкою були знайомі і вона йому якось позичала гроші на печиво. Мабуть тому, під час зустрічі із потерпілою йому було дуже соромно дивитися їй в очі, він постійно мовчав і досить важко було витягнути з нього хоча б слово. Коли він все ж таки приніс своє вибачення дев'ятирічна дівчинка сказала: "Я пробачаю, не хвилюйся".

Зустріч мала важливі юридичні наслідки. Суд взяв до уваги договір про примирення та хлопець не був засуджений до позбавлення волі. Все ж я вважаю, що основним успіхом є те, що під час медіації відбулося справжнє морально-психологічне відновлення обох сторін.

**Олеся Бік,
медіатор, президент Благодійного фонду
«Простір без конфлікту», м. Львів**

Нижчеописана медіація є безумовно досягненням, адже вперше у моїй практиці потерпіла сама звернулася до організації з проханням провести програму відновного правосуддя.

Ситуація була дуже важкою і для мене як медіатора, адже йшлося про злочин, класифікований за трьома статтями: зґвалтування, напад і грабіж. Інцидент був вкрай неприємним, оскільки злочин тривав близько двох годин.

Потерпіла звернулася до нашої організації із проханням про медіацію, сказавши: *«я не зможу пройти через суд, я не зможу пройти через слідство, я не можу цього перенести»*.

На момент звернення потерпіла вже два місяці проходила через слідство, що вкрай негативно вплинуло на її емоційний стан. Дівчина була виснаженою та, навіть, не бажала брати участі в суді.

Ми звернулися до правопорушника з пропозицією про медіацію. Він відповів:

„я їй плачу і досить, нехай забуде про моє існування, я нічого більше не хочу. Відчепіться від мене, я їй заплачу”.

Однак, така умова не задовольнила саму потерпілу і ми розпочали попередню підготовчу роботу зі сторонами. Як на мене, найбільш позитивним було те, що внаслідок роботи не лише з правопорушником, а й з його матір'ю та сім'єю, він [правопорушник] дійсно виявив каяття. Внаслідок цього було укладено угоду про непрямую медіацію, під час якої правопорушник приніс офіційне письмове вибачення та було прийнято рішення про компенсацію. Все ж, на цій стадії правопорушник не виявив бажання зустрітися із потерпілою.

Опісля відбувся суд, на якому було підтверджено факт примирення та було встановлено суму компенсації збитків та прийнято офіційне вибачення.

Мене особисто дуже вразив той факт, що вже після медіації та підписання угоди, після судового засідання, правопорушник виявив бажання зустрітися з жертвою за участю медіатора для того, щоб вже не обговорювати матеріальну компенсацію, а принести особисте вибачення.

Важливо розуміти, що ця медіація не матиме юридичних наслідків, а отже, я переконана в тому, що таке його рішення викликане щирим ка-
яттям та бажанням виправити ситуацію, що склалася.

***Ірина Камілова,
медіатор, Кримський офіс Українського Центру Порозуміння***

Інформація о случае, о котором хочу рассказать, поступила из Бахчисарайского районного суда с рекомендацией попытаться провести медиацию. Дело заключается в том, что два соседа, находящееся в дружеских отношениях, в праздник распивали что-то возле магазина. Празднование закончилось неудачно: один стал наедать на другого, тот его оттолкнул на площадку, и второй ударился, получив тяжкие телесные повреждения. В течении месяца потерпевший находился сначала в реанимации, потом в отделении интенсивной терапии. Самыми неприятными последствиями для пострадавшего было то, что он получил инвалидность и потерял возможность продолжать работу, которая являлась источником дохода. Более неприятные подробности касались правонарушителя: он еще раньше отсидел 13 лет в колонии строгого режима за тяжкое преступление. Эмоционально было очень сложно. Нам удалось положительно провести совместные встречи-медиации. Медиация была тяжелой – она протекала более 4 часов и была тяжела в эмоциональном плане. В завершении процедуры было подписано соглашение, отношения и нормализованы отношения. В суд было передано соглашение, которое подписали обе стороны. Правонарушителя осудили на два года ограничения свободы по статье 128, дали 1,5 года испытательного срока.

Главным успехом мы считаем, что нам удалось наладить отношения в селе, которое из-за события поделилось на две враждующие группы. На медиации нас удивило искренне покаяние. Правонарушитель, несмотря на прошлые события, начал новую жизнь, у него семья, маленький ребенок. На самой медиации он прослезился. Потерпевшей стороне также было предложено материальное возмещение, что также было отображено в соглашении.

Механізм співпраці між районним судом м. Києва та БО “Український Центр Порозуміння” щодо організації та впровадження програм примирення потерпілих та правопорушників

1. Предмет спільної діяльності.

БО “Український Центр Порозуміння” та районний суд м. Києва здійснюють спільну діяльність щодо надання можливості особам, які вчинили суспільно небезпечне діяння, та потерпілим від злочинів брати участь у програмі примирення, яка сприяє прийняттю правопорушниками відповідальності за усунення завданої шкоди, попередженню протиправної поведінки в майбутньому та забезпеченню прав потерпілих від злочину.

Експеримент з впровадження програм примирення потерпілих та правопорушників відбувається за підтримки Верховного Суду України та Міністерства юстиції України.

Взаємодія БО “Український Центр Порозуміння” та районного суду у м. Києві відбувається в межах чинного законодавства та за погодженням механізмом співпраці.

Організація програм примирення потерпілих та правопорушників можлива у справах про злочини невеликої тяжкості, які було скоєно вперше, у справах приватного обвинувачення, а також у справах будь-якої категорії, де потерпілою стороною є фізична особа (окрім випадків організованої злочинності) за наявності добровільної згоди потерпілого та обвинуваченого (підсудного).

Додатковими умовами для організації процедури примирення є:

- факт визнання правопорушником вчинення ним суспільно небезпечного діяння;
- добровільна згода потерпілого та правопорушника брати участь у програмі примирення;
- збереження конфіденційності процесу.

2. Підготовка умов для співпраці.

БО “Український Центр Порозуміння” (надалі Центр) взаємодіє з районним судом на підставі угоди про спільну діяльність. У ній вказано механізм спільної діяльності, його юридичні межі та можливості використання результатів програм примирення у кримінальному провадженні справи згідно чинного законодавства.

3. Механізм співпраці та організація програм примирення потерпілих та правопорушників.

Інформування потенційних учасників програм примирення.

Інформація про діяльність Центру і його можливості, права та обов'язки щодо організації процедури примирення, та контактна інформація розміщується в доступному для відвідувачів місці у приміщенні районного суду у м. Києві, поряд з інформацією про розпорядок роботи суду.

Суддя, під час інформування учасників кримінального процесу про можливості примирення та його наслідки надає особі, що вчинила суспільно небезпечне діяння, інформацію про можливість участі у програмі примирення потерпілих та правопорушників та контакти Центру.

У випадку, коли особа, що вчинила суспільно небезпечне діяння ініціює процедуру примирення, суддя надає Центру інформацію про потерпілу особу (прізвище, ім'я, контактні дані).

Працівники Центру, згідно законодавства України, дають зобов'язання про нерозголошення отриманих даних.

Організація програми примирення потерпілих та правопорушників.

Після звернення особи, що вчинила суспільно небезпечне діяння, до Центру, його працівники, що пройшли відповідне навчання, проводять окрему зустріч з правопорушником. Метою зустрічі є отримання інформації про особу правопорушника, його ставлення до вчиненого злочину, бажання здійснити кроки щодо усунення завданої злочином шкоду.

У випадку отримання добровільної згоди правопорушника брати участь у програмі примирення, працівники Центру зв'язуються з потерпілим та проводять з ним окрему зустріч. Метою зустрічі є надання можливості потерпілому висловити свої почуття та переживання, проаналізувати те, що сталося, та визначити шкоду, яку було нанесено злочином.

Після отримання добровільної згоди як потерпілого, так і правопорушника брати участь у програмі примирення, організовується їх спільна зустріч. У процедурі примирення може брати участь будь-яка особа, присутність якої потерпілим чи правопорушником визнано доцільною. Наприклад, особа, яка є авторитетом для правопорушника і яка може позитивно впливати на його поведінку – батьки, друзі, сусіди, тренер і т.д. Представники служби у справах неповнолітніх або соціальної служби для молоді також можуть бути присутніми на спільній зустрічі у випадку необхідності.

Результатом процедури примирення потерпілого та правопорушника є згода, до якої вони дійшли. Ця згода оформлюється у вигляді договору примирення, типову форму якого буде розроблено спільно з представниками районного суду у мю Києві.

4. Долучення документів.

Суддя може прийняти рішення про можливість долучення договору про примирення і документів, які підтверджують його виконання до матеріалів справи у випадку клопотання потерпілого чи підсудного (обвинуваченого) або їх законних представників.

5. Можливі юридичні наслідки доручення договору про примирення та документів, що підтверджують його виконання до матеріалів справи.

Суддею в кожному випадку у відповідності до норми кримінального кодексу України, яка буде застосовуватись, для особи яка вчинила суспільно-небезпечне протиправне діяння, визначаються наслідки примирення, дійового щирого каяття, відшкодування шкоди: або звільненні від кримінальної відповідальності, або врахування обставин, що пом'якшують покарання.

Суд може використати результати примирення та закрити кримінальну справу у випадку вчинення неповнолітньою особою злочину невеликої тяжкості, звільнивши неповнолітнього підсудного від кримінальної відповідальності та застосувавши до нього примусові заходи виховного характеру (ст.97 КК). Крім цього, суд може звільнити неповнолітнього підсудного на підставі його дійового каяття (ст. 45 КК) або примирення з потерпілим (ст. 46 (КК)). У випадку вчинення неповнолітнім підсудним злочину невеликої або середньої тяжкості, суд може врахувати результати примирення та передати неповнолітнього на поруки колективу підприємства, установи чи організації (ст. 47 КК).

Суддя також може врахувати примирення сторін як обставину, що пом'якшує покарання під час винесення вироку (п.2 ч.1 та ч.2 ст. 66 КК) або призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом за вчинення особливо тяжкого, тяжкого або середньої тяжкості злочину (ст.69 КК).

Суд може врахувати наслідки примирення та прийняти рішення про звільнення підсудного від покарання із застосуванням до нього примусових заходів виховного характеру в разі вчинення неповнолітнім підсудним злочину невеликої або середньої тяжкості (ст.105 КК). Крім цього, суд може прийняти рішення про звільнення підсудного від покарання з випробуванням у випадку його засудження до позбавлення волі (ст.104 КК).

Суд може врахувати наслідки медіації при призначенні покарання та прийняти рішення про звільнення підсудного від покарання з випробуванням, в залежності від призначеного покарання, особи підсудного та тяжкості вчиненого злочину (ст.75 КК).

Суддя може використати результати примирення для закриття кримінальної справи на підставі п. 1 ст. 27 КПК у випадку примирення винного та потерпілого в справах приватного обвинувачення.

Пропонований механізм співпраці між районною прокуратурою та громадською організацією щодо організації та впровадження програм відновного правосуддя та медіації в кримінальних справах²²

1. Предмет спільної діяльності.

Громадська організація та районна прокуратура здійснюють спільну діяльність щодо надання можливості особам, які вчинили суспільно небезпечне діяння, та потерпілим від злочинів брати участь у медіації у кримінальних справах, яка сприяє прийняттю правопорушниками відповідальності за усунення завданої шкоди, попередженню протиправної поведінки в майбутньому та забезпеченню прав потерпілих від злочину. Впровадження медіації у кримінальних справах відбувається за підтримки Генеральної прокуратури України, Верховного Суду України та Міністерства юстиції України.

Взаємодія громадської організації та районної прокуратури відбувається в межах чинного законодавства та за погодженим механізмом співпраці.

Організація програм відновного правосуддя та медіації у кримінальних справах зокрема, можлива у справах будь-якої категорії, де потерпілою виступає фізична особа (окрім випадків організованої злочинності). Додатковими умовами для організації процедури примирення є:

- факт визнання правопорушником вчинення ним суспільно небезпечного діяння;
- добровільна згода потерпілого та правопорушника брати участь у програмі примирення;
- збереження конфіденційності процесу.

2. Підготовка умов для співпраці.

Громадська організація взаємодіє з районною прокуратурою на підставі угоди про спільну діяльність. Угода визначає механізм спільної діяльності, його юридичні межі та можливості використання результатів

²² Розроблено Українським Центром Порозуміння у 2005 році згідно експертного висновку, наданого Академією Прокуратури України при Генеральній прокуратурі України, щодо відповідності чинному законодавству України розроблених Центром механізмів впровадження програм примирення потерпілих і правопорушників.

програм примирення у кримінальному провадженні справи згідно чинного законодавства.

3. Механізм співпраці та організація медіації у кримінальних справах.

Інформування потенційних учасників програм.

Інформація про діяльність громадської організації, її права та обов'язки щодо організації медіації у кримінальних справах, та контактна інформація розміщується в доступному для відвідувачів місці у приміщенні районної прокуратури поряд з розпорядком роботи.

Після пред'явлення обвинувачення і закінчення збору доказів по справі, прокурор надає особі, що вчинила суспільно небезпечне діяння, інформацію про можливість участі у процедурі медіації у кримінальних справах та контакти громадської організації.

У випадку, коли особа, що вчинила суспільно небезпечне діяння, сама ініціює процедуру примирення, прокурор надає громадській організації інформацію про потерпілу особу (прізвище, ім'я, контактні дані).

Представники громадської організації, згідно ст. 121 КПК України, дають зобов'язання про нерозголошення отриманих даних.

Організація програми відновного правосуддя та медіації у кримінальних справах.

Після звернення до громадської організації особи, що вчинила суспільно небезпечне діяння, її працівники, що пройшли відповідне навчання (медіатори), проводять окрему зустріч з правопорушником. Метою зустрічі є отримання інформації про особу правопорушника, його ставлення до вчиненого злочину, бажання здійснити кроки щодо усунення завданої злочиним шкоду.

У випадку отримання добровільної згоди правопорушника, брати участь у медіації, медіатори зв'язуються з потерпілим та проводять з ним окрему зустріч. Метою зустрічі є надання можливості потерпілому висловити свої почуття та переживання, проаналізувати те, що сталося, та визначити шкоду, яку було нанесено злочином.

Після отримання добровільної згоди як потерпілого, так і правопорушника брати участь у програмі примирення, організовується їх спільна зустріч. У процедурі медіації може брати участь будь-яка особа, присутність якої потерпілим чи правопорушником визнано доцільною. Наприклад, особа, яка є авторитетом для правопорушника і яка може позитивно вплинути на його поведінку – батьки, друзі, сусіди, тренер і т.д. Представники

служби у справах неповнолітніх або соціальної служби для молоді також можуть бути залучені до спільної зустрічі у разі необхідності.

Результатом спільної зустрічі потерпілого та правопорушника є згода, до якої вони дійшли. Ця згода оформлюється у вигляді договору примирення, типову форму якого погоджується з представниками районної прокуратури.

4. Долучення документів.

Прокурор може прийняти рішення про можливість долучення договору примирення і документів, які підтверджують його виконання, до матеріалів справи у випадку клопотання однієї з сторін справи.

5. Наслідки долучення документів до справи.

Прокурором, слідчим чи суддею, в кожному випадку у відповідності до норм Кримінального кодексу України, яка буде застосовуватись, для особи, яка вчинила суспільно-небезпечне протиправне діяння, визначаються наслідки примирення, дійового щирого каяття, відшкодування шкоди: або звільнення від кримінальної відповідальності, або врахування обставин, що пом'якшують покарання.

Прокурор або слідчий може використати результати примирення для винесення постанови про направлення кримінальної справи до суду для вирішення питання про звільнення підсудного від кримінальної відповідальності на підставі п.1, 2, 3, 4 ст. 7-1 Кримінально-процесуального кодексу (КПК) України (закриття кримінальної справи у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 Кримінального Кодексу (КК), з примиренням підсудного з потерпілим (ст. 46 КК), із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру в порядку, передбаченому ст. 447 КПК, з передачею особи на поруки колективу підприємства, установи чи організації (ст. 47 КК).

Механізм співпраці між районним відділом кримінальної міліції у справах неповнолітніх у м. Києві та БО “Український Центр Порозуміння” щодо організації та впровадження програм примирення потерпілих та правопорушників²³

1. Предмет спільної діяльності.

БО “Український Центр Порозуміння” та районний відділ кримінальної міліції у справах неповнолітніх у м. Києві здійснюють спільну діяльність щодо надання можливості особам, які вчинили суспільно небезпечне діяння, та потерпілим від злочинів брати участь у програмі примирення, яка сприяє прийняттю правопорушниками відповідальності за усунення завданої шкоди, попередженню протиправної поведінки в майбутньому та забезпеченню прав потерпілих від злочину.

Взаємодія БО “Український Центр Порозуміння” та районного відділу кримінальної міліції у справах неповнолітніх у м. Києві відбувається в межах експерименту, що не суперечить нормам чинного законодавства, за погодженим механізмом співпраці та на етапі сформованого обвинувального висновку.

Організація програм примирення потерпілих та правопорушників можлива у справах будь-якої категорії, де потерпілою стороною є фізична особа (окрім випадків організованої злочинності). Додатковими умовами для організації процедури примирення є:

- факт визнання правопорушником вчинення ним суспільно небезпечного діяння;
- добровільна згода потерпілого та правопорушника брати участь у програмі примирення;
- збереження конфіденційності процесу.

2. Підготовка умов для співпраці.

БО “Український Центр Порозуміння” (надалі Центр) взаємодіє з районним відділом УМВС на підставі угоди про спільну діяльність. У ній зазначається: обов'язки сторін, механізм спільної діяльності, його юри-

²³ Розроблено Українським Центром Порозуміння у 2005 році згідно **експертного висновку**, наданого Академією Прокуратури України при Генеральній прокуратурі України, щодо відповідності чинному законодавству України розроблених Центром механізмів впровадження програм примирення потерпілих і правопорушників, а також згідно листа Міністерства внутрішніх справ № 13596/Мс від 24 вересня 2005 року.

дичні межі та можливості використання результатів програм примирення у кримінальному провадженні справи згідно чинного законодавства.

3. Механізм співпраці та організація програм примирення потерпілих та правопорушників.

Інформування неповнолітніх правопорушників та потерпілих про можливість участі у програмі примирення.

Інформація про діяльність Центру і його можливості, права та обов'язки щодо організації процедури примирення та контактна інформація розміщується у доступному для відвідувачів місці у приміщенні районного відділу кримінальної міліції у справах неповнолітніх у м. Києві.

Після пред'явлення обвинувачення і закінчення збору доказів по справі, слідчий надає неповнолітньому, що вчинив суспільно небезпечне діяння, його батькам чи законним представникам, а також потерпілій особі, інформацію про можливість участі у програмі примирення потерпілих та правопорушників та контакти Центру.

Організація програми примирення потерпілих та правопорушників.

Після звернення особи, що вчинила суспільно-небезпечне діяння, до Центру, його працівники, що пройшли відповідне навчання, проводять окрему зустріч з неповнолітнім правопорушником та його батьками чи законними представниками. Метою зустрічі є отримання інформації про особу правопорушника, його ставлення до вчиненого злочину, бажання здійснити кроки щодо усунення завданої злочинної шкоди, а також можливостей його найближчого соціального оточення позитивно впливати на поведінку неповнолітнього.

У випадку отримання добровільної згоди правопорушника брати участь у програмі примирення, працівники Центру зв'язуються з потерпілим та проводять з ним окрему зустріч. Метою зустрічі є надання можливості потерпілому висловити свої почуття та переживання, проаналізувати те, що сталося, та визначити шкоду, яку було нанесено злочином.

Після отримання добровільної згоди як потерпілого, так і неповнолітнього правопорушника (а також його батьків чи законних представників), брати участь у програмі примирення, організовується їх спільна зустріч. У процедурі примирення може брати участь будь-яка особа, присутність якої потерпілим чи правопорушником визнано доцільною. Наприклад, особа, яка є авторитетом для правопорушника і

яка може позитивно впливати на його поведінку – батьки, друзі, сусіди, тренер і т.д. Представники служби у справах неповнолітніх або соціальної служби для молоді також можуть бути залучені до спільної зустрічі у разі необхідності.

Результатом процедури примирення потерпілого та правопорушника є згода, до якої вони дійшли. Ця згода оформлюється у вигляді договору примирення, типову форму якого буде погоджено з представниками районного відділу кримінальної міліції у справах неповнолітніх.

4. Долучення документів.

Слідчий може прийняти рішення про можливість долучення договору примирення і документів, які підтверджують його виконання, до матеріалів справи у випадку клопотання однієї з сторін справи.

5. Наслідки долучення документів до справи.

Слідчим, прокурором чи суддею, в кожному випадку у відповідності до норми кримінального кодексу України, яка буде застосовуватись, для особи яка вчинила суспільно-небезпечне протиправне діяння, визначаються наслідки примирення, дійового щирого каяття, відшкодування шкоди: або звільнення від кримінальної відповідальності, або врахування обставини, що пом'якшує покарання.

Слідчий може використати результати примирення для винесення постанови про направлення кримінальної справи до суду для вирішення питання про звільнення підсудного від кримінальної відповідальності на підставі п.1, 2, 3, 4 ст. 7-1 Кримінально-процесуального кодексу (КПК) України (закриття кримінальної справи у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 Кримінального Кодексу (КК)), з примиренням підсудного з потерпілим (ст. 46 КК), із застосуванням до неповнолітнього примусових заходів виховного характеру в порядку, з передачею особи на поруки колективу підприємства, установи чи організації (ст. 47 КК).

Реєстраційна картка № _____

Прізвище, ім'я та по-батькові координатора:	Дата передачі справи:	
Джерело інформації (прізвище, ім'я та по-батькові, посада, контактні дані):		
Прізвище, ім'я та по-батькові медіатора (ведучого), який прийняв справу:	Дата передачі справи	
Підстава для завершення роботи по справі	Дата завершення	
ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТОРОНИ		
Статус: <u>сторона конфлікту</u> , потерпілий	Статус: <u>сторона конфлікту</u> , правопорушник	
Прізвище, ім'я, по-батькові:	Прізвище, ім'я, по-батькові:	
Адреса:	Адреса:	
Телефон:	Телефон:	
Рід занять:	Рід занять:	
Вік:	Вік:	
Стать:	Стать:	
Законні представники:	Законні представники:	
Стаття обвинувачення:		
Опис ситуації:		
Чи були відправлені листи:		
<i>правопорушнику</i>	Так, дата	Ні
<i>потерпілому</i>	Так, дата	Ні
Додаткова інформація для медіатора (ведучого зустрічі):		

Хронологія і зміст подій (зустрічей з сторонами)

(Додаток до реєстраційної картки)

Дата	Зміст події (Хто був присутній на зустрічі? Що відбулося на зустрічі? Яких результатів досягнуто?)

Кількість проведених зустрічей:

з потерпілим _____

з правопорушником _____

спільні зустрічі потерпілого і правопорушника _____

з іншими зацікавленими учасниками: родини сторін, друзі.

(з ким саме?) _____

Чи було призначено підсумкову зустріч?

Так, дата проведення зустрічі? _____

Ні

Результати процедури примирення (медіації) _____

Чи мала угода про примирення між сторонами юридичні наслідки?

Так, які саме _____

Ні.

Угода

про наміри сторін брати участь у зустрічі з усунення завданої шкоди (медіації)

Сторони, які підписують нижче, добровільно погодились розв'язати ситуацію, що виникла, шляхом медіації, дотримуючись під час цього таких домовленостей:

1. Ставитись до будь-якої інформації, отриманої процесі зустрічі, як до конфіденційної. Тобто до такої, що не може бути розголошеною публічно чи використаною в будь-якому (судовому чи адміністративному) процесі. Винятком є випадки:

- коли учасники зустрічі добровільно домовляться про можливість розголошення;
- коли отримана інформація свідчить про реальну загрозу завдання шкоди та вчинення іншого злочину. В такому випадку ведучий зустрічі повинен поінформувати відповідні органи.

2. Не викликати ведучого зустрічі в суд як свідка.

3. Поважати право кожної сторони обирати або змінювати медіатора.

4. З повагою ставитись до усіх учасників зустрічі, їхньої точки зору чи висловлювань.

5. Активно брати участь в пошуках взаємоприйняттого варіанту вирішення ситуації, усвідомлюючи, що лише ми можемо прийняти рішення, і лише від нас залежить його виконання.

ПІБ: _____
Дата _____
Підпис _____

ПІБ: _____
Дата _____
Підпис _____

ПІБ: _____
Дата _____
Підпис _____

ПІБ: _____
Дата _____
Підпис _____

ПІБ: _____
Дата _____
Підпис _____

ПІБ: _____
Дата _____
Підпис _____

АНКЕТА № _____ 24

Ми вдячні Вам за те, що Ви скористалися послугами нашого Центру. Ваша думка про нашу роботу є дуже цінною для нас. Тому, ми просимо Вас відповісти на декілька питань.

Інструкція. Будь ласка, підкресліть те, що відповідає Вашій думці.

1. Чи допомогла Вам зустріч з іншою стороною переконатися, що він/вона не вчинить повторного злочину проти Вас?

Так, зустріч мені допомогла. Це на мене не вплинуло. Ні, зустріч мені не допомогла.

2. Як Ви вважаєте, чи зрозуміла інша сторона, як кримінальна ситуація вплинула на Ваше життя?

Так, зрозумів (-ла) повністю. Зрозумів (-ла) частково. Ні, зовсім не зрозумів (-ла).

3. Чи вплинула зустріч з іншою стороною на Ваші переживання стосовно ситуації злочину?

Я почуваюся краще. Це на мене не вплинуло. Я почуваюся гірше.

4. Чи допомогла Вам зустріч з іншою стороною зрозуміти, чому він/вона вчинив(-ла) злочин?

Так, я зрозумів (-ла) чому. Частково зрозумів (-ла). Ні, я не зрозумів (-ла) чому.

5. Чи можете Ви сказати, що медіатор однаково ставився до Вас і до іншої сторони?

Так. Частково. Ні.

6. Чи почувалися Ви комфортно/зручно під час медіації?

Так. Частково. Ні.

7. Наскільки Ви задоволені результатом медіації?

Повністю задоволений (-на) Частково задоволений (-на) Зовсім не задоволений (-на)

8. Чи порекомендували б Ви іншій особі, яка потрапила в подібну ситуацію, прийняти участь у такій програмі?

Так, звичайно. Можливо. Ні, ніколи.

9. Що Ви можете порадити для покращення нашої роботи?

ДЯКУЄМО!

²⁴ Заповнюється *потерпілою стороною* чи *її/його* представниками.

АНКЕТА № _____ 25

Ми вдячні Вам за те, що Ви скористалися послугами нашого Центру. Ваша думка про нашу роботу є дуже цінною для нас. Тому, ми просимо Вас відповісти на декілька питань.

Інструкція. Будь ласка, підкресліть те, що відповідає Вашій думці.

1. Як Ви вважаєте, чи змінилося ставлення іншої сторони до Вас протягом зустрічі?

Так, стало краще.

Не змінилися.

Так, стало гірше.

2. Чи допомогла Вам зустріч з іншою стороною зрозуміти як кримінальна ситуація вплинула на її/його життя?

Так, я усе зрозумів (-ла).

Частково зрозумів (-ла).

Ні, я нічого не зрозумів (-ла).

3. Чи сприяла участь в програмі медіації тому, що офіційне правосуддя стало більше відповідати Вашим потребам?

Так, сприяла.

Частково сприяла.

Ні, зовсім не сприяла.

4. Чи можете Ви сказати, що медіатор однаково ставився до Вас і до іншої сторони?

Так.

Частково.

Ні.

5. Чи почувалися Ви комфортно/зручно під час медіації?

Так.

Частково.

Ні.

6. Наскільки Ви задоволені результатом медіації?

Повністю задоволений (-на).

Частково задоволений (-на).

Зовсім не задоволений (-на)

7. Чи порекомендували б Ви іншій особі, яка потрапила в подібну ситуацію, прийняти участь у такій програмі?

Так, звичайно.

Можливо.

Ні, ніколи

8. Що Ви можете порадити для покращення нашої роботи?

ДЯКУЄМО!

²⁵ Заповнюється *правопорушником* чи *його/її* представниками

Угода за результатами зустрічі з усунення спричиненої шкоди

Ім'я, прізвище та по батькові сторони: _____

Ім'я, прізвище та по батькові сторони: _____

Дата події _____

Ми брали участь в процедурі медіації, яка була присвячена
(опис ситуації): _____

Ми добровільно домовилися про таке (угода, зобов'язання сторін,
терміни виконання): _____

ПІБ: _____

Дата _____

Підпис _____

ПІБ: _____

Дата _____

Підпис _____

Етичний кодекс медіатора Українського Центру Порозуміння

Метою даного Кодексу є визначення основних принципів та цінностей медіації. Недотримання даного кодексу є несумісним зі званням медіатора Українського Центру Порозуміння.

В цьому кодексі використовуються наступні поняття:

Медіація – це добровільний та конфіденційний процес переговорів, під час якого третя нейтральна сторона (медіатор) сприяє сторонам в пошуку такого варіанту вирішення конфлікту, який їх задовольняє.

Медіатор – посередник, який надає сторонам кваліфіковану допомогу щодо врегулювання конфлікту шляхом переговорів.

Сторони (сторона) – сторони (чи одна з сторін), які бажають вирішити суперечку за участі Медіатора (посередника).

Цей кодекс складається з таких розділів: I – особиста етика, II – професійна етика, III – організаційна етика.

Розділ I. Особиста етика.

1. Принципи етики медіатора базуються на етичних нормах життя суспільства та дотриманні гідності людини.

2. Порушенням гідності медіатора є кожний вчинок, який порушує гідність його/її як людини та негативно впливає на авторитет і довіру до виконуваної професійної діяльності як медіатора.

3. Медіатор виконує свої обов'язки з дотриманням прав та свобод людини, незважаючи на стать, вік, расу, політичні переконання, займані посади та інші умовності.

Медіатор Українського Центру Порозуміння в своєму житті та діяльності керується такими базовими цінностями та ідеями щодо природи людини, сутності конфліктів та пошуку шляхів їх розв'язання, відновлення душевної рівноваги:

- Віра в взаємозв'язок всіх речей та загальну людяність.
- Віра в важливість присутності посередника та його тісний контакт з сторонами для сприяння ефективному вирішенню конфлікту.
- Віра в цілощю функцію посередництва, яка втілюється через діалог та взаємодопомогу людей.
- Віра в потребу більшості людей жити в злагоді.
- Віра в бажання більшості людей змінюватись на краще під час набуття життєвого досвіду.
- Віра в здатність більшості людей знайти джерела внутрішньої сили для подолання ворожості, для особистісного зростання та допомоги іншим людям в схожих ситуаціях.

Розділ II. Професійна етика.

Стаття 1. Добровільність.

1.1. Процес медіації розпочинається тоді, коли всі сторони добровільно висловили згоду на участь в ньому. Як сторони, так і медіатор, мають право відмовитись від даної процедури на будь-якому з її етапів.

1.2. Сторони мають право обирати кандидатуру медіатора чи просити замінити його/її на будь-якій стадії процесу.

Стаття 2. Конфіденційність.

Як сторони, так і медіатор не можуть розголошувати, цитувати, передавати третім особам, чи як-небудь інакше використовувати інформацію (письмову, усну, пряму чи опосередковану), що стала їм відома під час процесу медіації. Положення цього пункту не розповсюджуються на випадки:

- 1) коли сторони дали на це свою згоду;
- 2) коли інформація використовується в безособовій формі в середовищі професіоналів з метою навчання та обміну досвідом;
- 3) коли отримана інформація свідчить про реальну загрозу нанесення шкоди; в такому випадку медіатор повинен поінформувати відповідні органи, часто правоохоронні (в деяких випадках можна поінформувати осіб, яких це стосується).

Стаття 3. Неупередженість.

3.1. Медіатор діє однаково в інтересах обох сторін, незважаючи на вік, стать, соціальний статус, расу, колір шкіри, мову, релігію, політичні чи інші переконання, національне та соціальне походження, майнове, соціальне чи інше становище.

3.2. Медіатор під час участі в процесі переговорів повинен уникати внутрішнього конфлікту інтересів, коли його/її соціальні чи професійні стосунки з будь-яким учасником конфлікту чи його представником, що також бере участь в процесі, можуть вплинути на об'єктивність та призвести до появи упередженого ставлення.

Стаття 4. Нейтральність.

Медіатор не повинен мати особистої зацікавленості в певному варіанті вирішення конфлікту. Відповідно, медіатор не нав'язує сторонам свої судження чи будь-які варіанти вирішення спору.

Стаття 5. Взаємовідносини з сторонами:

Медіатор зобов'язаний:

5.1. Поважати самовизначення сторін (самостійність, волевиявлення) – здатність учасників досягти добровільної згоди.

5.2. Підтримувати право учасників на особисте життя та конфіденційність, на відповідальне використання інформації, на взаємостосунки, що базуються на довірі.

5.3. Сприяти розумінню учасниками процесу медіації та особливої ролі медіатора в цьому процесі.

5.4. Забезпечити справедливу та неупереджену організацію та перебіг кожного з етапів процесу.

5.5. За вимогою учасників надавати їм інформацію щодо своєї кваліфікації, знань та досвіду.

5.6. Надавати консультації всім учасникам процесу за їх проханням з питань, що належать до його компетенції.

Розділ III. Організаційна етика.

Стаття 1. Взаємостосунки з колегами.

Медіатор зобов'язаний:

1.1. Поважати досвід, професійну підготовку та ефективність роботи колег та професійних працівників інших сфер, розвивати будь-яку необхідну співпрацю з метою підвищення якості послуг.

1.2. Поважати різні точки зору та практичний досвід колег, а також інших професійних працівників, нести індивідуальну відповідальність за публічну критику щодо їхньої роботи.

1.3. Уникати неконструктивної критики щодо роботи своїх колег.

1.4. Сприяти отриманню знань та досвіду шляхом обміну інформації з колегами та іншими професіоналами з метою підвищення кваліфікації.

1.5. Уникати участі в процесі врегулювання конфлікту якщо інший медіатор (медіатори) вже беруть участь в ньому, без попередньої згоди ведучого медіатора та сторін.

1.6. Надавати своїм колегам інформацію необхідну для сумісної діяльності у випадках, коли в конкретному процесі приймають участь більше, ніж один медіатор.

Стаття 2. Взаємостосунки з Українським Центром Порозуміння.

Медіатор, як представник Українського Центру Порозуміння, зобов'язується:

2.1. Своїми професійними якостями та відповідальним ставленням до роботи підтримувати репутацію організації та довіру до процесу медіації в цілому.

2.2. Уникати прямої чи опосередкованої критики методів роботи організації, процесу медіації в цілому, а також уникати інших дій, що можуть нанести шкоду репутації Центру чи його партнерів.

2.3. Приймати місію організації та сприяти втіленню ідей та цінностей Українського Центру Порозуміння.

2.4. Виносити на розгляд ради Українського Центру Порозуміння будь-які порушення Етичного кодексу.

Оголошення про проведення конкурсу на залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг

Відповідно до рішення Дарницької районної у м. Києві державної адміністрації від _____ 2008 р. № _____ 200_ р. буде проведено конкурс на залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг сім'ям у складних життєвих обставинах, дітям та молоді, схильним до правопорушень та девіантної поведінки.

1. Конкурсне завдання:

1.1. Створити соціальні та соціально-педагогічні послуги з метою профілактики правопорушень серед дітей та молоді для таких груп бенефіціарів:

- сім'ї з дітьми в складних життєвих обставинах, у тому числі ті, що перебувають на обліку в службі в справах дітей, кримінальній міліції у справах дітей;
- діти та молодь, схильні до правопорушень та девіантної поведінки, у тому числі ті, які ніде не навчаються та не працюють;
- діти, які зазнають жорстокого поводження в сім'ях;
- батьки, які вдаються до жорстокого поводження з дітьми;
- діти, які проживають у віддалених мікрорайонах (Рембаза, Шлакоблок, с. Бортничі, с. Осокорки, вул.Вишняківська тощо),

1.2. Створити програми профілактики/лікування залежності від психоактивних речовин для дітей, програми підтримки дітей/інших членів співзалежних родин.

2. Умови участі в конкурсі:

2.1. У конкурсі можуть брати участь підприємства, установи, організації, які не мають на меті отримання прибутку.

2.2. Претендент на участь у конкурсі повинен бути зареєстрованим у Єдиному реєстрі підприємств, установ, організацій і мати ліцензію на здійснення професійної діяльності у сфері надання соціальних послуг.

2.3. Претендент на участь у конкурсі повинен мати не менше двох років досвіду з надання соціальних послуг для дітей, сімей з дітьми та молоді.

2.4. Претендент на участь у конкурсі повинен мати персонал відповідної кваліфікації.

2.5. Не можуть брати участь у конкурсі претенденти, які:

1) Оголошені банкрутом або знаходяться в процесі реєстрації банкрутства.

2) Підлягають ліквідації.

3) Мають фінансову заборгованість перед бюджетом чи фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

4) Мають кредиторську заборгованість.

2.6. Кожен претендент повинен письмово повідомити конкурсну комісію про будь-які зміни, пов'язані з вищезазначеними обставинами протягом проведення конкурсу.

3. Умови проведення конкурсу:

Претендент повинен представити:

3.1. Стратегію організації надання соціально-психологічних, юридичних послуг, послуг професійної та соціально-побутової реабілітації;

3.2. Об'єктивно-вимірювані показники діяльності та впливу наданих послуг на клієнтів та оточуюче середовище.

4. Конкурсні пропозиції оцінюватимуться за критеріями оцінки конкурсних пропозицій, про залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг, затвердженими наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 27 липня 2004 р. №165:

1. Фінансовий стан претендента;
2. Досвід роботи у відповідній сфері;
3. Кваліфікація персоналу;
4. Конкретизація показників;
5. Ціна проекту.

Переможцем конкурсу буде визначено претендента, конкурсна пропозиція якого відповідатиме умовам конкурсного завдання та набере максимальну кількість балів по зазначених у цьому розділі показниках.

5. Для участі в конкурсі необхідно подати такі документи:

- 5.1. Заяву про участь у конкурсі;
- 5.2. Нотаріально засвідчені копії засновницьких документів претендента (копія статуту та установчих зборів);
- 5.3. Копію паспорта керівника підприємства, установи, організації;
- 5.4. Копію останнього квартального податкового звіту;

5.5. Конкурсну пропозицію із зазначенням видів послуг та груп громадян, які матимуть право на отримання послуг.

6. Конкурсну пропозицію з пакетом необхідних документів необхідно подати за адресою: м. _____ області, вул. _____, № ____, кімната ____ не пізніше 16 години « ____ » _____ 200_ р.

Голова Дарницької районної у м. Києві державної адміністрації

**Дарницька районна у м. Києві державна адміністрація
Рішення № _____ про проведення конкурсу в Дарницькому районі м. Києва щодо залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг**

На підставі проведеного управлінням у справах сім'ї та молоді спільно з БО «Український Центр Порозуміння» вивчення ситуації в Дарницькому районі щодо становища сімей з дітьми було визначено потребу у створенні соціальних послуг, спрямованих на попередження в громаді правопорушень серед дітей та молоді та попередження жорстокого поводження з дітьми.

Керуючись ст.13 Закону України „Про соціальні послуги” та постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2004 року № 559 «Про затвердження Правил організації та проведення конкурсу на залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг»,

Дарницька районна у м. Києві державна адміністрація вирішила:

1. Провести конкурс на залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг для сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітей та молоді, схильних до девіантної та делінквентної поведінки, а також дітей загальної групи, що проживають у віддалених мікрорайонах:

1.1. Затвердити Положення про проведення в Дарницькому районі м. Києва конкурсу на залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг (додається).

1.2. Для проведення конкурсу створити комісію в складі _____ осіб (персональний склад комісії додається).

1.3. Доручити відділу зв'язків із засобами масової інформації інформування громадськості про проведення конкурсу.

1.4. Конкурс провести протягом березня-квітня поточного року. Для переможців першого туру конкурсу забезпечити проведення тренінгу з підготовки конкурсних пропозицій.

2. Визначити наступне конкурсне завдання:

2.1. Створити соціальні та соціально-педагогічні послуги з метою профілактики правопорушень серед дітей та молоді для таких груп бенефіціарів:

- сім'ї з дітьми в складних життєвих обставинах, у тому числі ті, які перебувають на обліку в службі в справах дітей, кримінальній міліції у справах дітей;
- діти та молодь, схильні до правопорушень та девіантної поведінки, у тому числі ті, які ніде не навчаються та не працюють;
- діти, які зазнають жорстокого поводження в сім'ях;
- батьки, які вдаються до жорстокого поводження з дітьми;
- діти, які проживають у віддалених мікрорайонах (Рембаза, шлакоблок, с. Бортничі, с. Осокорки, вул.Вишняківська тощо).

2.2. Створити програми профілактики/лікування залежності від психоактивних речовин для дітей, програми підтримки дітей/інших членів співзалежних родин.

3. Встановити, що загальна вартість проектів, які буде підтримано, складає у 2008 році _____ тисяч гривень: із бюджету виділяється _____ тис. грн., внесок претендента має складати не менше 10% вартості проекту.

Голова Дарницької районної у м. Києві
державної адміністрації _____

„___” _____ 200_ р.
м. _____

**Положення про проведення в Дарницькому районі
м. Києва конкурсу щодо залучення бюджетних
коштів для надання соціальних послуг**

1. Конкурс щодо залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг проводиться щорічно на підставі вивчення ситуації та аналізу потреб громади у соціальних послугах.

2. Конкурсна комісія створюється із залученням представників управління у справах сім'ї та молоді, управління освіти, служби у справах дітей, центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центру сім'ї, громадських та благодійних організацій. За потреби до комісії може також бути включено представників управління праці та соціального захисту, управління охорони здоров'я, кримінальної міліції у справах дітей, кримінальної виконавчої інспекції, інших органів, організацій, установ, залучених до вирішення проблем соціально вразливих груп, визнаних цільовими під час проведення конкурсу.

3. Умови участі в конкурсі є наступними:

3.1. У конкурсі можуть брати участь недержавні підприємства, установи, організації, які не мають на меті отримання прибутку.

3.2. Претендент на участь у конкурсі повинен бути зареєстрованим у Єдиному реєстрі підприємств, установ, організацій.

3.3. Претендент на участь у конкурсі повинен мати не менше двох років досвіду з надання соціальних послуг для дітей, сімей з дітьми, молоді та персонал відповідної кваліфікації. В окремих випадках у конкурсі можуть брати участь організації, що були зареєстровані впродовж останнього року, однак фактично працюють довший час.

4. Не можуть брати участь у конкурсі претенденти, які:

4.1. Оголошені банкрутом або знаходяться в процесі реєстрації банкрутства.

4.2. Підлягають ліквідації.

4.3. Мають фінансову заборгованість перед бюджетом чи фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

4.4. Мають кредиторську заборгованість.

Кожен претендент повинен письмово повідомити конкурсну комісію про будь-які зміни, пов'язані з вищезазначеними обставинами протягом проведення конкурсу.

5. Умови проведення конкурсу:

5.1. Конкурс проводиться, якщо заявку на участь у конкурсі подадуть не менше двох претендентів.

5.2. У роботі конкурсної комісії беруть участь не менше двох третин її членів.

5.3. Інформація про проведення конкурсу, критерії відбору конкурсних пропозицій та його результати є відкритою для громадськості і розміщується в місцевих засобах масової інформації, а також на сайті Дарницької районної у м. Києві державної адміністрації.

5.4. Конкурс проводиться поетапно. Для переможців першого туру організовується навчання з питань підготовки документів для подання до участі в другому турі.

6. Претенденти подають до конкурсної комісії такі документи:

6.1. Конкурсну пропозицію із зазначенням видів послуг та груп громадян, які матимуть право на отримання послуг (додаток 1).

6.2. Нотаріально засвідчені копії засновницьких документів претендента (копія статуту та установчих зборів)

6.3. Листи підтримки від партнерів, рекомендаційні листи.

6.4. Копію паспорта керівника підприємства, установи, організації

6.5. Копію останнього квартального податкового звіту

7. Конкурсна комісія оцінює подані конкурсні пропозиції за критеріями оцінки конкурсних пропозицій про залучення бюджетних коштів для надання соціальних послуг, затвердженими наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 27 липня 2004 р. №165 за наступними показниками:

1) Фінансове становище претендента;

2) Досвід роботи, зазначений у п. 3.3;

3) Кваліфікація персоналу;

4) Конкретизація показників;

5) Вартість проекту.

8. Переможцем конкурсу визначають претендентів, конкурсна пропозиція яких відповідає умовам конкурсного завдання та набере най-

більшу кількість балів по зазначених у розділі 6 показниках. Кількість переможців конкурсу залежить від обсягу доступного бюджетного фінансування та вартості проектів, що набрали найбільшу кількість балів.

9. З переможцями конкурсу укладають контракт про надання соціальних послуг, у якому визначено взаємні зобов'язання сторін (зразок Контракту додається).

Загальний обсяг фінансування конкурсних пропозицій визначається щорічно, внесок претендента має складати не менше 10% вартості проекту. Адміністративні видатки не повинні перевищувати 30 % вартості проекту.

ОРГАНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ,

Що впроваджують програми відновного правосуддя:
(станом на лютий 2008 р.)

Регіон	Організація	Контактна особа	Телефон,е-mail
м. Київ	“Український Центр Порозуміння”	Надія Прокопенко	(044) 537 10 07 uccg@uccg.org.ua
м. Сімферополь, АР Крим	“Український Центр Порозуміння”	Гулізар Байрамова	(0652) 63 28 22 g-bayr@yandex.ru
м. Біла Церква, Київська обл.	“Захист прав дітей”	Юрій Луценко	(067) 495 92 09 yuriy_lko@ukr.net
м. Дрогобич, Львівська обл.	“Молодіжний клуб Дрогобиччини”	Марічка Николаїшин	(050) 661 16 50 mpdr@mail.ru mkddr@mail.ru
м. Жмеринка, Вінницька обл.	“Ініціатива”	Святослав Ніколайчук	(096) 315 02 67 lzhmediator@gmail.com
м. Івано-Франківськ	“Віра в майбутнє”	Юрій Микитин	(0342) 55 65 29 mykytyn@mail.ru
смт Красногвардійське, АР Крим	Агентство регіонального розвитку «Гармонія»	Галина Садичко	(06556) 2 08 94 (050) 932 68 76 ooarrgarmonia@mail.ru
м. Луганськ	“Луганська обласна група медіації”	Галина Тищенко	(0642) 596 441 lrmg@tele.com.ua
м. Львів	“Простір без конфлікту”	Олеся Бік	(050) 936 84 50 (032) 296 41 77 obik.space@gmail.com
м. Одеса	“Одеська обласна група медіації”	Інна Терещенко	(048) 728 62 90 orgm@paco.net mediator_i@mail.ru
м. Суми	“Сумська ініціатива”	Олександр Калмиков	(0542) 783 662 sumingo@ukr.net
м. Харків	“Молодь за демократію”	Галина Овчарова	(057) 719 49 39 y_f_d@ukr.net